

Bakalářská práce

Dějiny Francie v letech 1328-1589 v učebnicích dějepisu pro střední školy užívaných v letech 1989-2020

Studijní program:

B0114A300071 Dějepis se zaměřením na vzdělávání

Studijní obory:

Dějepis se zaměřením na vzdělávání
Zeměpis se zaměřením na vzdělávání

Autor práce:

Jitka Sitterová

Vedoucí práce:

PhDr. Pavel Smrž
Katedra historie

Liberec 2023

Zadání bakalářské práce

Dějiny Francie v letech 1328-1589 v učebnicích dějepisu pro střední školy užívaných v letech 1989-2020

<i>Jméno a příjmení:</i>	Jitka Sitterová
<i>Osobní číslo:</i>	P20000477
<i>Studijní program:</i>	B0114A300071 Dějepis se zaměřením na vzdělávání
<i>Specializace:</i>	Dějepis se zaměřením na vzdělávání Zeměpis se zaměřením na vzdělávání
<i>Zadávací katedra:</i>	Katedra historie
<i>Akademický rok:</i>	2021/2022

Zásady pro vypracování:

Bakalářská práce se věnuje francouzským dějinám v letech 1328-1589, kdy ve Francii vládli panovníci z dynastie Valois. Na základě analýzy a komparace učebnicových textů a s využitím odborné literatury z oboru historie a didaktiky zkoumá rozsah a obsah tohoto učiva v jednotlivých učebnicích a jejich vydáních. Zkoumaná kritéria budou hodnocena také s ohledem na typ střední školy, pro který byly učebnice určeny. Cílem práce je představit výklad dějin Francie v období vrcholného i pozdního středověku a raného novověku, a jeho proměny jako důsledek společenských a politických změn v československé a české společnosti, které se odrazily v učebních směrnicích. Závěry z této práce lze využít při výuce moderních českých dějin jako příklad dopadu listopadových událostí v roce 1989 na širokou škálu lidské činnosti včetně školství a středoškolské výuky dějepisu.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování práce:

tištěná/elektronická

Jazyk práce:

Čeština

Seznam odborné literatury:

ČAPEK, Vratislav – JÍLEK, Tomáš – GRACOVÁ, Blažena – VÝCHODSKÁ, Helena: *Úvod do studia didaktiky dějepisu*, 1. vyd. Plzeň, Pedagogická fakulta Západočeské univerzity 2005, ISBN 80-7043-395-7.

DUBY, Georges: *Dějiny Francie od počátku až po současnost*, 1. vyd. Praha, Karolinum 2003, ISBN 80-7184-514-0.

EHLERS, Joachim – MÜLLER, Heribert – SCHNEIDMÜLLER, Bernd: *Francouzští králové v období středověku: od Oda ke Karlu VIII. (888-1498)*, 1. vyd. Praha, Argo 2003, ISBN 80-7203-465-0.

HARTMANN, Peter Claus: *Francouzští králové a císaři v novověku: od Ludvíka XII. k Napoleonovi III. (1498-1870)*, 1. vyd. Praha, Argo 2005, ISBN 80-7203-517-7.

JULÍNEK, Stanislav a kol.: *Základy oborové didaktiky dějepisu*, 1. vyd. Brno, Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity 2004, ISBN 80-210-3495-5.

PRŮCHA, Jan – WALTEROVÁ, Eliška – MAREŠ, Jiří: *Pedagogický slovník*, 7. aktualiz. a rozš. vyd. Praha, Portál 2013, ISBN 978-80-262-0403-9.

Vedoucí práce:

PhDr. Pavel Smrž

Katedra historie

Datum zadání práce:

9. dubna 2022

Předpokládaný termín odevzdání: 28. dubna 2023

L.S.

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

doc. PhDr. Jaroslav Pažout, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 9. dubna 2022

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má bakalářská práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala svému vedoucímu práce panu PhDr. Pavlu Smržovi za jeho konzultace, cenné rady a odborné vedení této práce. Děkuji také PhDr. Milanu Ducháčkovi Ph.D. za jeho rady a doporučení.

Mé poděkování patří také mé mamince a tatínkovi. Dále mému dědečkovi, který mě vždy vedl správným směrem a podporoval v mém studiu.

Anotace

Tato bakalářská práce se zaměřuje na dějiny Francie za vlády dynastie z Valois v učebnicích dějepisu pro střední školy využívaných v letech 1989–2020. Jejím cílem je na základě analýzy těchto učebnic zmapovat obsah a rozsah studovaného dějepisného učiva a jeho proměny v daném období.

Klíčová slova

učebnice dějepisu, dějiny Francie, dynastie Valois, stoletá válka, bartolomějská noc, edikt nantský

Annotation

This bachelor's thesis focuses on the history of France during the reign of the house of Valois in highschool history textbooks used between 1989–2020. The goal of the work is based on the analysis of these textbooks, to map its content and scope of the studied history curriculum and its changes in the given period.

Keywords

history textbook, history of France, the house of Valois, Hundred Years' War, St. Bartholomew's Day massacre, Edict of Nantes

Obsah

1. Úvod	10
2. Učebnice a dějepis.....	12
2.1 Význam učebnic dějepisu	13
2.2 Struktura učebnice	14
2.3 Typy a funkce učebnice	14
3. Charakteristika školství před rokem 1989.....	16
4. Charakteristika školství po roce 1989	20
5. Analyzované učebnice	22
5.1 Analyzované učebnice pro střední školy a gymnázia	22
5.2 Analyzované učebnice pro střední odborné školy	27
6. Analýza učebnic.....	29
6.1 Učebnice pro střední školy a gymnázia	29
6.2 Učebnice pro střední odborné školy	42
7. Návrhy úloh	47
7.1 Historické myšlení	47
7.2 Úlohy	50
7.2.1 Úloha č. 1.....	51
7.2.2 Úloha č. 2.....	55
4. Závěr	58
5. Seznam použitých pramenů	61
6. Seznam použité literatury a internetových odkazů	63
10.1 Seznam použité literatury	63
10.2 Seznam internetových odkazů použitých v textu	64
10.3 Seznam internetových odkazů použitých pro obrázky	65

Seznam obrázků

Obr. 1: Papežský palác v Avignonu.....	53
Obr. 2: Náměstí svatého Petra, Bazilika svatého Petra, Berniniho kolonáda, egyptský obelisk a Apoštolský palác ve Vatikánu	53

1. Úvod

Tato bakalářská práce s názvem Dějiny Francie v letech 1328–1589 v učebnicích dějepisu pro střední školy užívaných v letech 1989–2020 se zabývá obdobím vlády dynastie Valois. Jejím cílem je představit tuto epochu, jak je interpretována v učebnicích dějepisu pro střední školy.

Téma jsem si zvolila na základě svého zájmu o dějiny Francie v období středověku a raného novověku ve spojení se svým studijním oborem se zaměřením na vzdělávání.

V roce 1989 proběhly politické a společenské změny v Československu, kdy do té doby vládnoucí KSČ ztratila monopol a uvolnila cestu pro vznik demokratické vlády. Tyto změny se odrazily i ve školství a promítly se v učebních směrnicích, tedy i ve tvorbě nových učebnic.

Práce využívá učebnice vydané v letech 1984–2020, čímž zohledňuje fakt, že bezprostředně po revoluci se alespoň nějakou dobu, mohly využít učebnice starší, které byly poté postupně stahovány a nahrazovány učebnicemi novými. Výběr učebnic vhodných k analýze probíhal na základě těchto parametrů: učebnice jsou určeny pro střední a střední odborné školy i gymnázia a zároveň obsahují kapitoly o tematice dějin Francie za vlády dynastie Valois v letech 1328–1589, přičemž mohly být užívány v letech 1989–2020.

Aby byla práce přehledná, je její text členěn do jednotlivých kapitol a podkapitol. V první kapitole Učebnice a dějepis se krátce představuje dějepisná učebnice, její význam a struktura a její jednotlivé typy a funkce. Další jsou kapitoly Charakteristika školství před rokem 1989 a Charakteristika školství po roce 1989, ve kterých je stručně představen školský systém v jednotlivých časových epochách Československa a České republiky.

Tato bakalářská práce si klade za cíl analýzu a komparaci učiva v jednotlivých učebnicích a jejich vydáních. Odpoví na otázku, jakým podtématům se tyto učebnice v daném období věnují, a jak se liší jejich strukturální stránka.

Tato práce se tedy snaží představit nejzásadnější změny, které v učebnicích nastaly. Pokud zde využiji strukturování učebnic dle Denisy Labischové a Blaženy Gracové na dále definovaný verbální a ikonický text¹, práce představí, zda se učebnice změnily v oblasti textu

¹LABISCHOVÁ, Denisa – GRACOVÁ, Blažena: *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu*, 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2012, ISBN 978-80-7368-584-3. str. 46.

verbálního, ale i v oblasti textu ikonického. Výkladový text je však analyzován pouze v kapitolách, které se zabývají dějinami Francie za vlády dynastie Valois.

Dále si práce klade za cíl představit návrh úloh k danému tématu pro žáky středních škol, které by mohly být užity ve vyučovací hodině či v samotných učebnicích namísto otázek vztahujících se příliš na faktografické informace. Úlohy budou propojovat historii daného období ve Francii s reáliemi současného světa.

2. Učebnice a dějepis

Učebnice dějepisu podle Zdeňka Beneše je didakticko-historický text uzpůsobený k didaktické komunikaci svým obsahem a strukturou, která prezentuje výsek plánovaného obsahu vzdělávání, také funguje jako didaktický prostředek (médiu), má tedy funkci informační, stimulační a řídicí.² Ve výuce se učebnice využívá k prezentaci nového učiva, k opakování probrané látky, jako sbírka materiálu pro zpracování určitého tématu a jako doplňující prostředí při práci s různým obrazovým materiálem.³

Učebnice dějepisu zaujímají v edukačním prostoru specifické postavení, protože propojují tento prostor s reálnou výukou.⁴ Učebnice a jejich působení ve veřejném prostoru a jejich ovlivňování tvorby a podoby historického vědomí dané společnosti je zařazuje k nejrozšířenějším typům historické literatury.⁵

Nicméně tvorba dějepisné učebnice se nepovažuje za plnohodnotnou badatelskou činnost, protože hlavním úkolem učebnice je transformovat historické poznatky vědy konkrétnímu adresátovi, v tomto případě žákům středních škol, přičemž v tomto procesu musí respektovat řadu podmíněností předmětově-odborného, psychologického a didaktického charakteru. Učebnici ale zároveň nelze zařadit mezi populárně naučnou literaturu. Populárně naučná literatura má na rozdíl od učebnice méně komplikovanou strukturu textu a obrací se na čtenáře, který nemusí být s danou problematikou dostatečně obeznámen. Společně s tímto prioritním úkolem je učebnice výrazem stavu, povahy a funkcí historického myšlení

² BENEŠ, Zdeněk: *Dějepisné učebnice*, in: *Manuál encyklopedie českých dějin*, Praha, HU AV ČR 2003, ISBN 80-7286050-X. str. 314, 315.

³ LABISCHOVÁ, Denisa – GRACOVÁ, Blažena: *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu*, str. 46.

⁴ JANÍK, Tomáš – ŠVEC, Vlastimil a kol.: *K perspektivám školního vzdělávání*, [online], 1. vyd. Brno, Paido 2009, ISBN 978-80-7315-193-5, [vid. 10. 12. 2022], Dostupné z: <https://www.ped.muni.cz/weduresearch/publikace/pvtp16.pdf>. str. 129.

⁵ MŠMT, *Učebnice dějepisu*, [online], 26. 5. 2010., [vid. 10. 12. 2022], Dostupné z: <https://bit.ly/30In75U>. str. 5.

v dané společnosti.⁶ Můžeme tedy říct, že učebnice dějepisu reprezentuje určité postavení a fungování historického myšlení v dané společnosti.⁷

2.1 Význam učebnic dějepisu

Ačkoliv je učebnice hlavním a nejvyužívanějším studijním materiálem díky své vysoké informační hodnotě a snadnému využití v pedagogické praxi, není jediným edukačním médiem, které se využívá ve výuce. Jako další můžeme jmenovat atlasy, pracovní sešity, hudební nahrávky, obrazy, pomníky a řada dalších.⁸

Podle RVP si učitel může do značné míry vybrat látku, kterou chce probírat, což můžeme považovat za námitku proti učebnicím a jejich konstrukci. Dále by učebnice neměla být pouze souborem faktů, ale měla by žákovi pomoci naučit se v případě dějepisu historicky myslet a přemýšlet o jednotlivých historických událostech, ne pouze memorovat faktografické informace.⁹ Z tohoto důvodu začal být v současné době kladen důraz na různé metody a formy výuky, často však ve výuce převládá forma nad obsahem.¹⁰ Na téma faktografických údajů, kritického myšlení a práce s informacemi se v dnešní době vede mnoho diskuzí. Důležitým argumentem je, že jakékoliv myšlení se bez těchto faktů neobejde.¹¹

Je tedy v současnosti nutné učebnice používat nebo by měly z výuky zmizet? Podle článku z webu dejepis21.cz učebnice dějepisu utváří přehledný soubor učiva, nicméně předpokládá se jejich zásadní proměna. Dle článku jsou české učebnice příliš konzervativní, faktografické a málo zohledňují zahraniční trendy. Zahraniční učebnice například více pracují s obrázky jako s prameny a nejen jako s ilustrativním materiálem. Učitel využívá obrázků k tvůrčí práci

⁶MŠMT, *Učebnice dějepisu*, str. 1.

⁷MŠMT, *Učebnice dějepisu*, str. 7.

⁸MŠMT, *Učebnice dějepisu*, str. 7.

⁹JANÍK, Tomáš – ŠVEC, Vlastimil a kol.: *K perspektivám školního vzdělávání*, str. 127.

¹⁰LABISCHOVÁ, Denisa – GRACOVÁ, Blažena: *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu*, str. 28.

¹¹JANÍK, Tomáš – ŠVEC, Vlastimil a kol.: *K perspektivám školního vzdělávání*, str. 127.

žáků, přičemž se využívají nejen fotky, ale i dobové obrazy či karikatury.¹² S tím souvisí otázka, jak má tedy být učebnice strukturována?

2.2 Struktura učebnice

Neexistuje žádný „normativní“ model učebnic, nicméně abychom mohli sledovat jejich vývoj, měli bychom porovnávat nejen případnou změnu v samotném obsahu učiva, ale i v její struktuře.

V dnešní době se klade důraz na didaktickou vybavenost učebnic, neboli její strukturální prvky, které se určitým způsobem liší dle pohledu jednotlivých autorů. Uvedeme si zde 2 příklady různých pohledů jednotlivých autorů. Podle D. Labischové a B. Gracové můžeme text v učebnici strukturovat jako verbální a ikonický. Verbální text je především prezentace učiva slovy. Do této skupiny zařazujeme nejen výklad dějin, ale také úryvky historických pramenů či krásné literatury, dále doprovodné pasáže k textu ikonickému a text řídící osvojování učiva. Ikonický text zahrnuje pasáže dokumentární, jako jsou fotografie, karikatury, plakáty a další, ale také zápis symbolický jako mapy a grafy, a dále text orientační.¹³

Vratislav Čapek do struktury zahrnuje formu slovní, názornou, tedy obrázky, dále aparát řídící osvojování učiva jako například tabulka, cvičení, otázky a úkoly, odkazy na literaturu a aparát orientační, který zahrnuje členění obsahu učebnice, odlišení textu různými barvami či druhy písma, grafické symboly, rejstříky a podobně.¹⁴

2.3 Typy a funkce učebnice

Než přejdeme k samotným funkcím učebnic, nejprve si představíme, na jaké typy je můžeme rozdělit. Z. Beneš rozlišuje 2 základní typy, a to narativní a pracovní. Narativní, tedy výkladové neboli kvazisyntézy představují historii jako „příběh“, je v nich kladen důraz na výkladový text, historická zkušenost je předkládána jako uzavřená, je snížena možnost

¹²Jarní úklid ve školním dějepisu: vyhodíme staré učebnice?, in: [dejepis21.cz](https://www.dejepis21.cz) [online], [vid. 10. 12. 2022], Dostupné z: <https://www.dejepis21.cz/jarni-uklid-ve-skolnim-dejepisu-vyhodime-stare-ucebnice>.

¹³ LABISCHOVÁ, Denisa – GRACOVÁ, Blažena: *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu*, str. 46.

¹⁴ČAPEK, Vratislav et al.: *Úvod do studia didaktiky dějepisu*, Plzeň: ZČU, 2005, ISBN 80-7043-395-7. str. 46.

analyticko-kritického přístupu. Pracovní kladoucí důraz na dovednosti a práci s informacemi jsou založené na řešení problému, přičemž akceptují analyticko-kritický přístup. Jejich sporným bodem je možnost „nadinterpretace“.¹⁵ D. Labischová a B. Gracová zařazují ještě anglický model učebnice, který se zaměřuje a zpracovává jedno historické téma.¹⁶

Takto striktně vymezená typologie je spíše normativní a v praxi se setkáváme s různými kombinacemi, přičemž každý z přístupů má své klady i zápory.¹⁷

S jednotlivými typy učebnic souvisí jejich funkce, která by měla být nejen organizační, ale hlavně didaktická. Didaktických funkcí existuje několik. Jmenujme konkrétně informativní, tedy učebnice podává informace o historických faktech, zobrazuje didakticko-historický obraz jako systém a jeho vazby k jeho okolí. Dále metodologická, kdy žáci získávají znalosti obecné a historické, výchova k samostatnému studiu a další. Také formativní, kam řadíme funkce etické, estetické a sebevzdělávací.¹⁸ Dějepisná učebnice tedy nejen, že funguje jako informační báze pro primárního čtenáře, v tomto případě žáka střední školy, je i prostředkem pracovním, učí jistým návykům. Je také součástí odborné historické literatury, a tedy historiografie jako vědní disciplíny.¹⁹

¹⁵ BENEŠ, Zdeněk: *Dějepisné učebnice*, str. 320.

¹⁶ LABISCHOVÁ, Denisa – GRACOVÁ, Blažena: *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu*, str. 45.

¹⁷ MŠMT, *Učebnice dějepisu*, str. 15.

¹⁸ BENEŠ, Zdeněk: *Dějepisné učebnice*, str. 315, 316.

¹⁹ MŠMT, *Učebnice dějepisu*, str. 15.

3. Charakteristika školství před rokem 1989

Tato kapitola se zabývá systémem školství od února 1948 do roku 1989, tedy v období, kdy v Československu hlavní úlohu ve společnosti měla komunistická strana a školství bylo značně podřízeno režimu.

Rok 1948 symbolizuje počátek vlády komunistické strany v Československu. V tomto roce byl vydán zákon o jednotné škole, na kterém se podílel Zdeněk Nejedlý, tehdejší ministr školství. Školství bylo zestátněno, postaveno na základě socialistické vzdělávací a výchovné ideologie, tedy na principech jednoty a státnosti, které byly neodlučitelné.²⁰ Zákon dále zaváděl povinnou devítiletou školní docházku, kterou bylo nutné absolvovat na pětileté národní a čtyřleté střední škole (6. – 9. ročník). Dalším stupněm vzdělávání bylo čtyřleté gymnázium a školy odborné. Na vysokou školu umožňovala přístup závěrečná zkouška, kterou žáci měli možnost získat na gymnáziu či vyšší odborné škole. Hlavním úkolem školství bylo realizovat výchovu a vzdělávání na marxistickém základu.²¹

Podle zákona č. 129/ 1949 Sb. byl upraven i vztah školy a rodiny, vzniklo Sdružení rodičů a přátel školy (SRPŠ). Tímto zákonem se výchovná role rodiny podřizuje zájmům školy, a tím i ideologii KSČ.²²

Co se týká předmětu dějepis, učil se jako součást vlastivědy již od 3. ročníku národní školy, poté chronologicky od 7. třídy. Ve školách se používaly hlavně překlady sovětských dějepisných učebnic, z autorů mohu zmínit Aleksandra V. Mišulina²³ a Alekseje Jefimova²⁴. Postupem času vznikaly také české učebnice založené na marxistickém přístupu, jejichž

²⁰RÝDL, Karel: *K vývoji správy a řízení školství v českých zemích I. (1774–1989)*, 1. vyd. Pardubice:Univerzita Pardubice, 2010, ISBN 978-80-7395-322-5. str. 32.

²¹ LABISCHOVÁ, Denisa – GRACOVÁ, Blažena: *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu*, str. 23.

²²RÝDL, Karel: *K vývoji správy a řízení školství v českých zemích I. (1774–1989)*, str. 34.

²³ MIŠULIN, Aleksandr Vasiljevič: *Dějiny starověku*, 2. vyd. Praha, Státní nakladatelství učebnic 1950.

²⁴ JEFIMOV, Aleksej Vladimirovič: *Dějiny novověku díl I.*, 1. vyd. Praha, Státní nakladatelství politické literatury 1955.

autory byli například Jaroslav Kopáč²⁵, Oldřich Fídmuc²⁶, Marie Pravdová²⁷, Vladimír Soják²⁸ a další.²⁹

Ústředním orgánem řídícím činnost školství bylo Ministerstvo školství (různě reorganizované). Při krajských národních výborech (KNV) a Ústředním národním výboru v Praze (ÚNV) byly vytvořeny školské komise, které byly v roce 1949 reorganizovány v referáty KNV pro školství, osvětu a tělesnou výchovu. Tyto referáty KNV spravovaly a kontrolovaly školské, vědecké, umělecké, propagandistické, kultovní a knihovnické záležitosti. Takovéto referáty vznikly v průběhu let 1949–1950 i při všech okresních národních výborech (ONV) a místních národních výborech (MNV). Školství se tedy stalo součástí politické správy, reprezentované národními výbory. Všechny referáty národních výborů byly řízeny Ministerstvem školství, věd a umění, na Slovensku pak Poverenictvom školstva a osvěty. Dalším důležitým milníkem byl IX. sjezd KSČ, který proběhl v květnu 1949, a na němž byla vytyčena tzv. generální linie budování socialismu (industrializace země, socializace venkova a socialistická kulturní revoluce), která zasáhla i oblast vzdělávání. Za hlavní cíle školské politiky bylo ustanoveno rozšíření vzdělání nejširších vrstev obyvatel a odstranění rozdílů mezi venkovem a městem, dále také sjednocení školní výchovy v socialistickém duchu ideologie marxismu-leninismu, výchova vlastní dělnické mládeže a podřízení všech výchovných zařízení a stupňů škol zájmům hospodářským a politicko-ideologickým. V praxi toto znamenalo regulaci přílivu studentů na vyšší střední a vysoké školy podle třídního principu. Dosavadně používané učebnice začaly být postupně

²⁵ KOPÁČ, Jaroslav – SOSÍK, Alois – KROPILÁK, Miroslav: *Dějiny doby nové a nejnovější: učební text dějepisu pro osmý postupný ročník všeobecně vzdělávacích škol*, 2. vyd. Praha, Státní pedagogické nakladatelství 1955.

²⁶ FIDRMUC, Oldřich – LOMSKÝ, Josef – FILIP, Jan: *Dějepisné učební texty pro osmou třídu středních škol*, Praha, Státní nakladatelství 1948.

²⁷ NAUMAN, Pavel, PRAVDOVÁ, Marie: *Dějepis pro 6. ročník základní devítileté školy*, Praha, Státní pedagogické nakladatelství 1962.

²⁸ SOJÁK, Vladimír – VOŠAHLÍK, Josef – VÁVRA, Jaroslav: *Dějiny doby nejnovější (1914–1945): Učební text dějepisu pro jedenáctý postupný ročník škol všeobecně vzdělávacích a pro třetí ročník škol pedagogických* 4. přepracované vydání Praha, Státní pedagogické nakladatelství 1957.

²⁹ LABISCHOVÁ, Denisa – GRACOVÁ, Blažena: *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu*, str. 23.

likvidovány a nahrazovány novými založenými na principech ideologie KSČ o socialistickém vlastenectví, proletářském internacionalismu a vědeckém světovém názoru.³⁰

Roku 1953 vešel v platnost školský zákon, který přizpůsobil československý vzdělávací systém sovětskému vzoru a vytvořil podmínky pro zneužívání vzdělání ve prospěch stranických zájmů s neodbornými zásahy do úrovně vzdělávání. Předmět dějepis měl důležitý úkol, stal se prostředkem formování socialistické školy a výchovy k socialistickému vlastenectví.³¹

V dubnu 1959 bylo schváleno na zasedání UV KSČ vydání zásad nové koncepce, školské politiky *O těsném spojení školy se životem a o dalším rozvoji výchovy a vzdělání v Československu*. Tato reforma měla neformálně propojit vyučování s užitečnou prací a od určitého věku s výrobou v podnicích.³² Tyto změny se poté projevily ve školském zákoně z roku 1960, který mj. zavedl povinnou základní devítiletou školní docházku, změnil kategorizaci škol, kdy střední všeobecné vzdělávací školy odpovídaly gymnáziím, jako další existovaly také odborné a učňovské školy.³³ Ústředním orgánem bylo stále Ministerstvo školství, národní výbory řídily a kontrolovaly veškerou výchovnou a vzdělávací činnost v příslušném obvodu, tedy zajišťovaly podmínky pro plnění stranických usnesení o spojení vyučování s výrobou (polytechnizace), ale i pečovaly o odborné a politické vzdělávání učitelstva. Propojení vyučování s výrobou se však v praxi nikdy nepodařilo plně realizovat, celá idea byla deformována improvizací a simulací pracovního nasazení.³⁴

Ve druhé polovině 60. let začal být systém řízení školství národními výbory kritizován. Ve zhoršující se ekonomické situaci a pod vlivem sílící kritiky politiky KSČ bylo přijato několik opatření, která měla posílit decentralizaci a liberalizaci řízení školství. Státní a stranické orgány registrovaly snížení vlastního vlivu a horečně začaly pracovat na dlouhodobé perspektivní koncepci školské politiky. Tato snaha byla ale potlačena propukající politickou

³⁰ RÝDL, Karel: *K vývoji správy a řízení školství v českých zemích I. (1774–1989)*, str. 34, 35, 36.

³¹ LABISCHOVÁ, Denisa – GRACOVÁ, Blažena: *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu*, str. 23.

³² RÝDL, Karel: *K vývoji správy a řízení školství v českých zemích I. (1774–1989)*, str. 40.

³³ LABISCHOVÁ, Denisa – GRACOVÁ, Blažena: *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu*, str. 24.

³⁴ RÝDL, Karel: *K vývoji správy a řízení školství v českých zemích I. (1774–1989)*, str. 41, 42.

krizí na podzim 1967, kdy se projevoval v oblasti školství tzv. obrodný proces uvnitř KSČ veřejným distancováním od poučovací školské politiky. V praxi se toto projevilo například likvidací polytechnické výchovy zkracováním školního týdne na 5 dní nebo omezování ruštiny ve výuce cizích jazyků. Demokratizační proces byl zastaven 21. 8. 1968 intervencí pěti armád států Varšavské smlouvy, nechal však jasné stopy zejména v prudkém poklesu dělnické a rolnické mládeže na středních a vysokých školách, zpochybnění účinnosti komunistické výchovy a narušení ideového působení na mládež. I přes tento obrodný proces školy zůstaly institucí podřízenou státu, jejímž hlavním úkolem bylo ideologicky ovlivňovat nové generace. V období normalizace se škola opět stala oporou socialistického zřízení a sloužila mocenským zájmům KSČ, která si upevnila vedoucí pozici ve státním a veřejnoprávním aparátu a v samosprávě.³⁵

Roku 1978 následovalo vydání dokumentu *Další rozvoj československé výchovně vzdělávací soustavy*, ve kterém byla konkretizována obnova socialistického charakteru školství. Na základě tohoto dokumentu je vydán školský zákon, který prodloužil povinnou školní docházku na 10 let a také prodlužoval délku školní docházky na střední školu. Základní škola byla osmiletá se dvěma čtyřletými stupni, poté bylo možné povinnou docházku dokončit na gymnáziu, střední odborné škole nebo v některém typu učňovského školství.³⁶ Poslední školský zákon zavedený před listopadovou revolucí vydaný v roce 1984 nepřinesl žádné důležité změny.³⁷

³⁵ RÝDL, Karel: *K vývoji správy a řízení školství v českých zemích I. (1774–1989)*, str. 44, 45, 46.

³⁶ LABISCHOVÁ, Denisa – GRACOVÁ, Blažena: *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu*, str. 25.

³⁷ VALIŠOVÁ, Alena – KASÍKOVÁ, Hana: *Pedagogika pro učitele*, [online], 2. rozš. vyd Praha, Grada 2011, [vid. 05. 04. 2023], Dostupné z: <https://bit.ly/3nbSeau>. str. 87.

4. Charakteristika školství po roce 1989

Po roce 1989 dochází k rozsáhlé decentralizaci správy školství, na základě zákona z roku 1990 o státní správě a samosprávě ve školství byly správní kompetence soustředěny do rukou MŠMT (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy) a byly zřízeny školské úřady. Školy byly vyňaty z rukou okresních a krajských národních výborů a podřízeny těmto školským úřadům, které zanikly k 31. 12. 2000, a jejich kompetence byly převedeny na kraje. Byl zrušen státní monopol na vzdělání, ustanovení o jednotné ideové orientaci výuky a vzdělávání a zavedena možnost diferenciací výuky podle schopností a zájmu dětí. Zároveň došlo k zavedení právní subjektivity škol, a byl umožněn vznik nestátního školství. Byly vytvořené nové osnovy, které byly sice pro všechny školy stejné, ale umožňovaly školám si je do určitého rozsahu upravovat.³⁸

Největší změny zasáhly předmět dějepis, který z tohoto důvodu nebyl bezprostředně po sametové revoluci klasifikován. Učebnice, které nevyhovovaly, byly postupně stahovány a nahrazeny nejprve prozatímními texty, poté novými učebnicemi. Dějepisné osnovy rozlišovaly závazné a rozšiřující učivo, přičemž volba byla na učiteli dějepisu, v jakém rozsahu a jaké nepovinné téma do hodin zařadí. Roku 2004 byl přijat nový školský zákon, který respektuje demokratické a pluralitní trendy všeobecného vzdělávání ve světě.³⁹ V roce 2005 byl zahájen proces kurikulární či školské reformy, kdy se hlavním cílem vzdělávání stává rozvoj životních dovedností, které jsou pro život v dnešním světě klíčové jako umět se učit, komunikovat či umět řešit problémy a spolupracovat s ostatními. Základní požadavky definované státem jsou v rámcovém vzdělávacím programu (RVP), a tyto základní požadavky si školy konkretizují ve svém školním vzdělávacím programu. Důležitá podstata změny netkví v dokumentu, ale ve způsobu jeho realizace, což je například přístup k žákům a jejich motivaci.⁴⁰

V současné době se při výuce dějepisu považují za důležité mezipředmětové vztahy a průřezová témata, která mohou dějepis propojovat z různých hledisek například s českým

³⁸MŠMT, *Zpráva o vývoji českého regionálního školství od listopadu 1989*, [online], 26. 5. 2010, [vid. 10. 12. 2022], Dostupné z: <https://bit.ly/3AvyAdt>. str. 5, 6, 7.

³⁹LABISCHOVÁ, Denisa – GRACOVÁ, Blažena: *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu*, str. 25.

⁴⁰MŠMT, *Zpráva o vývoji českého regionálního školství od listopadu 1989*, str. 6.

jazykem, zeměpisem, občanskou výchovou či s cizími jazyky. Nicméně někteří čeští historikové zůstávají věrni předmětovému modelu a poukazují na to, že v občanské výchově může být jen omezený prostor pro objasnění historických kořenů sociálních jevů, případný další rozdíl spatřuje v naukovém a systémovém charakteru dějepisu, oproti občanské výchově, která má spíše výchovný charakter. Dále se ve výuce dbá na rozvoj již výše zmíněných tzv. klíčových kompetencí, tedy toho, co by žáci měli umět po absolvování tohoto školního předmětu, nikoliv jen fakta. Kompetence jsou nejčastěji formulovány jako dovednost kriticky myslet, hodnotit, analyzovat, rozumět, zapamatovat si. Tyto kompetence jsou definovány v rámcovém, potažmo ve školních vzdělávacích programech a rozdělujeme je do několika kategorií: kompetence k učení, kompetence k řešení problému, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence občanské a kompetence pracovní. Po revizi RVP se k těmto výše vyjmenovaným kompetencím přidala kompetence digitální. Dále se považuje za důležitou výuka dějin 20. století (zejména historie po roce 1945), naopak méně se učivo zaměřuje na dějiny pravěku a starověku. V učebnicích by se zároveň měla zachovávat určitá rovnováha mezi dějinami politickými, sociálními, kulturními, hospodářskými a dějinami každodennosti. Takováto vyrovnanost by měla platit i v případě zaměření na dějiny lokální, regionální, národní, evropské a globální.⁴¹

⁴¹LABISCHOVÁ, Denisa – GRACOVÁ, Blažena: *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu*, str. 27, 28, 29.

5. Analyzované učebnice

V této kapitole představím nejprve vizuální a strukturální stránku učebnic určených výhradně pro střední školy, gymnázia a pro střední odborné školy, které v této práci budou analyzovány. Do svého přehledu jsem vybrala pouze ty učebnice, které obsahují kapitoly o učivu, jenž je předmětem této bakalářské práce. Analýza výkladového textu tematiky, kterou se tato práce zabývá, bude představena v následující kapitole.

5.1 Analyzované učebnice pro střední školy a gymnázia

*Světové dějiny*⁴² od Jaroslava Charváta se zaměřují na dějiny celosvětové od pravěku až po bipolární rozdělení světa po druhé světové válce. Kniha je rozdělena na čtyři oddíly, na jejichž konci je tabulka s důležitými letopočty a událostmi s nimi spojenými v jednotlivých geografických oblastech. Uvnitř nalezneme černobílé obrázky s popisky, nejčastěji vyobrazení rukopisů, kronik a dřevořezů, také portréty či obrazy. Kurzivou jsou označeny důležité pojmy: názvy dokumentů, osobností, panovníků a událostí jako například stoletá válka či Ludvík XI. Po stranách kapitol můžeme nalézt témata, kterým se věnuje právě každý odstavec. Na konci učebnice je jmenný rejstřík.

Obě vydání *Dějepis pro 1. ročník gymnázií*⁴³ od Tomáše Jílka a kolektivu zahrnují dějiny od pravěku do 16. století. Kniha obsahuje barevné obrázky s popisky vztahující se ke všem dějinným epochám, které zmiňuje (nejčastěji dobové výrobky, rytiny, fotografie), je rozdělena do dvou oddílů, na jejichž konci je shrnutí. Jednotlivé kapitoly mají úvod, ve kterém autoři představují, co by se měli žáci studiem naučit. Důležité pojmy, nejčastěji jména panovníků a události jako stoletá válka a Filip IV. Sličný, jsou v textu označeny tučně. Nalevo od odstavců nalezneme jejich jednotlivá témata, s tím že v závěru každé kapitoly jsou opakovací otázky a úkoly zaměřené výhradně na faktografii.

⁴² CHARVÁT, Jaroslav: *Světové dějiny*, 11. vyd. Praha, SPN 1984.

⁴³ JÍLEK, Tomáš et al.: *Dějepis pro 1. ročník gymnázií*, 1. vyd. Praha, SPN 1984., JÍLEK, Tomáš et al.: *Dějepis pro 1. ročník gymnázií*, 2. vyd. Praha, SPN 1989.

*Světové dějiny I: Dějiny lidských civilizací od pravěku do poloviny 17. století*⁴⁴ od Vratislava Čapka a Jaroslava Pátka probírají dějiny od pravěku až do třicetileté války. Učebnice neobsahuje obrázky, ale pouze barevné mapy různých částí světa s popisky. Důležité pojmy jsou v textu vyznačeny tučně (Jan Kalvín, náboženské války) či kurzívou (Kateřina Medicejská, edikt nantský), avšak nelze přesně určit důvod tohoto rozdílného zápisu.

Vydání učebnice *Dějiny středověku a raného novověku*⁴⁵ z let 1992 a 1993 zahrnují období od přelomu 5. a 6. století do 16. století, neobsahují obrázky či mapky. Důležité pojmy, nejčastěji bitvy (bitva u Azincourtu) a osobnosti či panovníci (Jana z Arku, Ludvík XI., František I.), jsou v textu označeny tučně. Každý odstavec má na okraji stránky vlastní dílčí název, který vystihuje jeho tematiku. Na konci kapitol nalezneme odkaz na literaturu.

První vydání *Dějiny středověku a prvního století raného novověku*⁴⁶ z roku 1994 vykládá období od přelomu 5. a 6. století do 16. století, disponuje barevnými obrázky a mapami různých částí světa s popisky. Nejčastějším typem použitých obrázků jsou portréty panovníků a dobové rytiny. Důležité pojmy, nejčastěji jména panovníků, názvy bitev a míst, kde k nim došlo, jsou v textu označeny tučně. Napříč celou učebnicí v modrých rámečcích nalezneme úryvky z historických pramenů, se kterými se však v učebnici dále nepracuje. K dané problematice je například vyobrazen dopis Jany z Arku husitům z 23. března 1430: „*Není vám známo, že nebrání-li vám Bůh ve vašem bezbožném násilí, snáší-li, abyste nadále tonuli v temnotách a bludu, je to proto, že na vás chystá trest a muka větší? Co se mne týče, abych vám řekla pravdu, kdyby mě nezaměstnávaly války anglické, byla bych k vám již vtrhla.*

⁴⁴ ČAPEK, Vratislav – PÁTEK, Jaroslav: *Světové dějiny I: Dějiny lidských civilizací od pravěku do poloviny 17. století*, 1. vyd. Praha, Fortuna 1993, ISBN 80-85298-86-4.

⁴⁵ BENEŠ, Zdeněk: *Dějiny středověku a raného novověku*, 1. vyd. Praha, Státní pedagogické nakladatelství 1992, ISBN 80-04-25990-1.; BENEŠ, Zdeněk: *Dějiny středověku a raného novověku*, 2. vyd. Praha, Státní pedagogické nakladatelství 1993, ISBN 80-208-0295-9.

⁴⁶ BENEŠ, Zdeněk: *Dějiny středověku a prvního století raného novověku*, 1. vyd. Praha, Práce 1994, ISBN 80-208-0316-5.; BENEŠ, Zdeněk: *Dějiny středověku a prvního století raného novověku*, 2. vyd. Praha, Práce 1996, ISBN 80-208-0397-1.; BENEŠ, Zdeněk: *Dějiny středověku a prvního století raného novověku*, 3. vyd. Praha, Práce 1998, ISBN 80-208-0473-0.; BENEŠ, Zdeněk: *Dějiny středověku a prvního století raného novověku*, 4. vyd. Praha, Práce 1999, ISBN 80-86287-04-1.; BENEŠ, Zdeněk: *Dějiny středověku a prvního století raného novověku*, 5. vyd. Praha, Práce 2001, ISBN 80-86287-46-7.

V pravdě však, nedovím-li se, že jste se káli, zanechám možná i Angličanů a obořím se na vás, abych vyhladila mečem, nebude-li možno jinak, vaši lichou a zuřivou pověru a zbavila vás buď kacířství, buď života.“⁴⁷

Každý odstavec má na svém počátku modře nadepsaný název. Na konci kapitol nalezneme sekce „Zopakujte si“ (doplňující otázky jsou zaměřené výhradně na opakování faktografie), „K zamyšlení“, „Základní data“ a „K četbě“. Následující vydání z let 1996, 1998, 1999 a 2001 mají odlišně barevné názvy odstavců (ne modře ale růžově napsané), nicméně zbytek didaktické výbavy učebnice je zachován. Ve všech vydáních na konci nalezneme rejstřík osob.

*Dějepis I. v kostce*⁴⁸ je učebnice od Marie Sochrové, jejíž vydání z roku 1997, 1999 a 2004 obsahují učivo dějin od pravěké společnosti do konce 16. století. V textu jsou důležité pojmy označeny tučným nebo modrým tučným písmem. Slova označená tučně označují dějinné události daných zemí jako náboženské války, hospodářský rozkvět nebo vnitřní rozpory; tučným modrým písmem jsou nejčastěji napsána jména důležitých osobností, panovníků, bitev a dokumentů jako Ludvík XI., Jindřich IV. Navarrský nebo edikt nantský. Není však vyloučeno, že panovník je zapsán pouze tučně. Nalezneme zde černobíle mapy s popisky zobrazující různé části světa. První vydání obsahuje věcný a jmenný rejstřík, druhé a třetí rejstřík jmenný, dále také rejstřík událostí a pojmů. První přepracované vydání z roku 2008 je stejné jako předchozí tři vydání, co se označení pojmů a map týká. Pozitivní věcí je, že přibyly sekce „zajímavost“, „pikantnost“ a „Zapamatuj si“. Pro francouzské téma zde není pikantnost uvedena, pro příklad tedy uvedu její text z prostředí anglického: *„Jindřich VIII. byl 6x ženatý; Kateřina Aragonská, Anna Boleynová, Jana Seymourová, Anna Klévská, Kateřina Howardová, Kateřina Parrová (se dvěma se rozvedl, dvě dal popravit, jedna zemřela při porodu, jedna ho*

⁴⁷ BENEŠ, Zdeněk: *Dějiny středověku a prvního století raného novověku*, 1. vyd., str. 86.; BENEŠ, Zdeněk: *Dějiny středověku a prvního století raného novověku*, 2. vyd. str. 84.; BENEŠ, Zdeněk: *Dějiny středověku a prvního století raného novověku*, 3. vyd., str. 84.; BENEŠ, Zdeněk: *Dějiny středověku a prvního století raného novověku*, 4. vyd., str. 84.; BENEŠ, Zdeněk: *Dějiny středověku a prvního století raného novověku*, 5. vyd., str. 84.

⁴⁸ SOCHROVÁ, Marie: *Dějepis I. v kostce: Pravěk, starověk, středověk*, 1. vyd. Havlíčkův Brod, Fragment 1997, ISBN 80-7200-094-2.; SOCHROVÁ, Marie: *Dějepis I. v kostce: Pravěk, starověk, středověk*, 2. vyd. Havlíčkův Brod, Fragment 1999, ISBN 80-7200-336-4.; SOCHROVÁ, Marie: *Dějepis I. v kostce: Pravěk, starověk, středověk*, 3. vyd. Havlíčkův Brod, Fragment 2004, ISBN 80-7200-969-9.; SOCHROVÁ, Marie: *Dějepis I. v kostce: Pravěk, starověk, středověk*, 1. přepr. vyd. Praha, Fragment 2008, ISBN 978-80-253-0605-5.

přežila).⁴⁹ Na konci je Výběrový rejstřík jmen osob, míst, dokumentů a děl, Výběrový rejstřík pojmů a Výběrový seznam základní literatury.

*Dějepis 2 pro gymnázia a střední školy: Středověk a raný novověk*⁵⁰ je učebnice, která ve dvou vydáních z let 2001 a 2009 obsahuje učivo dějepisu od pádu antického světa do přelomu 17. a 18. století. V obou vydáních jsou barevné obrázky a mapky s popisky, v textu nalezneme tučně napsané důležité pojmy. V největším zastoupení jsou označeny důležité osobnosti, panovníci, bitvy či události jako například Jana z Arku nebo bitva u Kresčaku. Na konci kapitol jsou sepsaná „důležitá data“, „pojmy“, dále „otázky a úkoly na procvičení“, z čehož některé tyto otázky jsou kladené nejen na opakování faktografie, ale pracují i s mapami či se zaměřují na příčiny a následky.

*Dějiny středověku*⁵¹ od Zdeňka Beneše a Naďi Mýtinové pojímá historii počínaje Západořímskou a Byzantskou říší až do počátku novověku. Kniha disponuje barevnými obrázky a mapkami (nejčastěji evropskými) s popisky. Převládajícím typem obrázků jsou dobová vyobrazení a portréty. K některým tématům můžeme na okraji stránky najít úryvky z historických pramenů, na které navazují otázky. Důležité pojmy (nejvíce zastoupeny jsou jména panovníků či důležitých osobností, bitvy- Ludvík XI., Jana z Arku, bitva u Crécy) jsou v textu vyznačeny tučně. Začátek kapitol obsahuje červeně podbarvenou část „Připomeňte si“, kde se autoři snaží propojit souvislosti již probírané látky s učivem následujícím. Na konci kapitol najdeme zeleně podbarvenou část „K zapamatování“, která obsahuje nejdůležitější data a pojmy, modře podbarvený text „Zopakujte si“ s převážně faktografickými otázkami vztahujícími se k probrané látce, nicméně nalezneme zde i otázky, které by měli nutit žáky přemýšlet. Pro příklad uvedu otázku týkající se dějin Anglie: „*Zhodnoťte význam vlády*

⁴⁹ SOCHROVÁ, Marie: *Dějepis I. v kostce: Pravěk, starověk, středověk*, 1. přepr. vyd., str. 156.

⁵⁰ ČORNEJ, Petr – ČORNEJOVÁ, Ivana – PARKAN, František: *Dějepis 2 pro gymnázia a střední školy: Středověk a raný novověk*, 1. vyd. Praha, SPN 2001, ISBN 80-7235-152-4.; ČORNEJ, Petr – ČORNEJOVÁ, Ivana – PARKAN, František: *Dějepis 2 pro gymnázia a střední školy: Středověk a raný novověk*, 2. vyd. Praha, SPN 2009, ISBN 978-80-7235-430-6.

⁵¹ BENEŠ, Zdeněk – MÝTINOVÁ, Naďa: *Dějiny středověku*, 1. vyd. Úvaly, ALBRA 2014, ISBN 978-80-7361-092-0.

*Jindřicha II. a Jana Bezzemka.*⁵² Dále šedivě podbarvenou část „K diskuzi“ a oranžově podbarvenou „K četbě“ s doporučenými prameny či literaturou k doplnění učiva.

*Starší dějiny pro střední školy část druhá: vrcholný středověk, pozdní středověk a raný novověk*⁵³ zahrnuje učivo od středověku 11. století až do 18. století. Každá kapitola je uvedena dvěma až třemi otázkami, na které by měli žáci po jejím nastudování znát odpověď. Učebnice obsahuje barevné obrázky s popisky (nejvíce soudobé obrazy či rytiny), dále disponuje zeleně podbarveným textem, který obsahuje zajímavosti k danému tématu, dále se na stránkách vyskytuje symbol otazníku, u kterého se v textu setkáme s otázkou k zamyšlení nad daným tématem.

Součástí učebnice je historická čítanka, kde jsou vybrané přepisy pramenů související s probíranými tématy, jako příklad mohu uvést Majestát na náboženskou svobodu⁵⁴. Autor s nimi však dále nepracuje.

*Nový dějepis I. v kostce: Pravěk, starověk, středověk, novověk*⁵⁵ zahrnuje úvod do studia dějepisu a světové dějiny od pravěku až do konce 18. století. Tučně jsou v textu vyznačeny důležité pojmy jako data, osobnosti, panovníci, bitvy a místa, kde se odehrály (1337–1453, Jana z Arku, Karel VII. z rodu Valois). Na úplném závěru knihy je rejstřík vybraných pojmů a rejstřík vybraných jmen. V učebnici se nachází úryvky z historických pramenů, se kterými autor dále nepracuje, sekce „Rozšiřující informace“ a sekce označená modrým písmem „Navazující pátrání“, kde je uvedena citace doplňující literatury.

⁵² BENEŠ, Zdeněk – MÝTINOVÁ, Naďa: *Dějiny středověku*, str. 91.

⁵³ ANTONÍN, Robert: *Starší dějiny pro střední školy část druhá: vrcholný středověk pozdní středověk a raný novověk*, 1. vyd. Brno, Didaktis 2018, ISBN 978-80-7358-293-7.

⁵⁴ ANTONÍN, Robert: *Starší dějiny pro střední školy část druhá: vrcholný středověk pozdní středověk a raný novověk*, str. 187.

⁵⁵ HES, Milan: *Nový dějepis I. v kostce pro SŠ*, 1. vyd. Praha, Fragment 2020, ISBN 978-80-253-4807-9.

5.2 Analyzované učebnice pro střední odborné školy

*Dějepis 1 pro 1. ročník středních odborných škol*⁵⁶ je učebnice z roku 1985, která obsahuje dějiny od pravěku až po dobu třicetileté války, je velmi strohá, bez obrázků, ilustrací, map či zajímavostí, pouze na konci kapitol najdeme 2 nebo 3 otázky pro zopakování učiva, které jsou založené výhradně na opakování faktografických znalostí. Na posledních stránkách učebnice jsou otázky a úkoly ke shrnutí učiva za celý rok.

Práce napsaná Zdeňkem Benešem *Dějepis 1 pro střední odborné školy*⁵⁷ se zabývá především dějinami Evropy od pravěku až do třicetileté války, obsahuje barevné obrázky s popisy, z nichž největší zastoupení mají dobová vyobrazení a fotografie. V textu jsou označeny tučně důležité pojmy jako panovníci, osobnosti, královské rody, dokumenty a bitvy s místem, kde se konaly (Ludvík XI., edikt nantský či Jana z Arku). Na konci každé kapitoly jsou doplňující informace a úkoly zaměřené především na faktografii nadepsané „Zopakujte si“, „K zamyšlení“, „Základní data a pojmy“ s nejdůležitějšími údaji k vysvětlení probraného učiva, sekce „K četbě“, kde autor doporučuje odbornou literaturu k tématu, a „Na příští hodinu“, která žáky uvádí do problematiky následující kapitoly. Některé kapitoly mají sekci „Prameny“, kde autor pouze cituje úryvek konkrétního pramene vztahujícího se k tématu. Na konci učebnice nalezneme přehled panovníků.

*Dějepis pro střední odborné školy*⁵⁸ obsahuje učivo od pravěku až do druhé poloviny 20. století, důležité události, souvislosti, osobnosti a panovníci jako například stoletá válka, jsou označeny tučným písmem. Jsou zde barevné obrázky, hlavně soudobá vyobrazení, malby, portréty, dále barevné mapy různých částí světa s popisky. Důležitá je i sekce „Víte, že“, která se nachází na okraji vybraných stran, kde autoři uvádějí zajímavosti k probíranému učivu.

⁵⁶ ČAPEK, Vratislav – MICHOVSKÝ, Václav – SKLADANÝ, Marián: *Dějepis 1 pro 1. ročník středních odborných škol*, 2. vyd. Praha, Státní pedagogické nakladatelství 1985.

⁵⁷ BENEŠ, Zdeněk: *Dějepis pro střední odborné školy*, 1. vyd. Praha, SPL - Práce 2001, ISBN 80-86287-44-0.

⁵⁸ ČAPEK, Vratislav – PÁTEK, Jaroslav: *Dějepis pro střední odborné školy*, 1.vyd. Praha, Scientia, spol. s. r. o., pedagogické nakladatelství 2001, ISBN 80-7183-237-5.

*Dějepis pro střední odborné školy: České a světové dějiny*⁵⁹ z let 2002, 2008 a 2016 se zabývají dějinami od pravěku až do 20. století. V jednotlivých kapitolách jsou důležité pojmy jako jména panovníků, osobností, dokumentů, událostí, bitev a míst, kde se odehrály (Jana z Arku, bitva u Kresčaku, edikt nantský) označené tučně. Na konci kapitol, které jsou doplněny barevnými obrázky s popisky (nejčastěji dobové malby, fotografie), nalezneme opakující sekce „Důležitá data“ a „Otázky a úkoly“, které se zaměřují výhradně na faktografické znalosti. Poslední vydání je rozšířené o kapitolu „Na přelomu druhého a třetího tisíciletí“, která pojednává o problémech propojeného světa a o prvních deseti letech existence České republiky.

⁵⁹ ČORNEJ, Petr et al: *Dějepis pro střední odborné školy: České a světové dějiny*, 1. vyd. Praha, SPN 2002, ISBN 80-7235-194-X.; ČORNEJ, Petr et al: *Dějepis pro střední odborné školy: České a světové dějiny*, 2. vyd. Praha, SPN 2008, ISBN 978-80-7235-382-8.; ČORNEJ, Petr et al: *Dějepis pro střední odborné školy: České a světové dějiny*, 3. rozšíř. vyd. Praha, SPN 2016, ISBN 978-80-7235-580-8.

6. Analýza učebnic

V této části práce se budu zabývat samotnou analýzou učebnic v rámci kapitol, které se danou problematikou Francie za vlády dynastie Valois zabývají. Nejprve se zaměřím na učebnice pro střední školy a gymnázia, poté na učebnice určené výhradně pro střední odborné školy.

Dějiny Francie této doby jsou propojené s dějinami Anglie, proto i v učebnicích jsou často tyto dvě země spojovány do společných kapitol, zvláště v případě částí, které se zabývají stoletou válkou.

6.1 Učebnice pro střední školy a gymnázia

Učebnice *Světové dějiny* se věnuje převážně dějinám politickým, společenským a hospodářským, v menší míře dějinám náboženským. Studovanému tématu je v učebnici věnováno čtrnáct stran, ale náboženská tematika je zmiňována pouze na dvou stranách kapitoly „Přechod k absolutismu ve Francii“. Ve stručných jedenácti řádcích je zde krátce popsán konflikt Francie s Habsburky bez udání příčin a důsledků, dále navazují příčiny náboženských válek: *„Sotva skončily tyto války, začal (roku 1562) ve Francii vleklý zápas mezi dvěma šlechtickými a městskými skupinami o moc ve státě. Ohrožoval její celistvost, když do něj zasahovaly Španělsko, Anglie a Nizozemí, a byl také vlastně pokračováním boje se světovládnými nároky Filipa II. Protože obě soupeřící skupiny se seskupovaly podle náboženství, jevil se tento zápas jako náboženské války.“*, za jejichž vyvrcholení je považována bartolomějská noc. Po této události se dle autorů *„feudální válka rozhořela plným plamenem...“* Dále je nastíněno, jakým způsobem se zformovala katolická opozice proti hugenotům. Ukončení konfliktu je prezentováno takto: *„Po zavraždění krále nastoupil na francouzský trůn vůdce hugenotů jako Jindřich IV. (1589–1610). Podporovali ho také umírnění katolíci a přestupem ke katolictví získal i odbojnou Paříž. Hugenotům zajistil rovnoprávnost s katolíky tzv. nantských ediktem, vydaným r. 1598 ve městě Nantes (čti nánt). K ukončení vnitřních válek přispěla obava obou feudálních skupin z rolnických povstání, která v polovině devadesátých let 16. stol. ve Francii propukala.“*⁶⁰ V tomto úryvku si můžeme

⁶⁰ CHARVÁT, Jaroslav: *Světové dějiny*, str. 232, 233.

všimnout překlepu ve slově nantský. Ostatní strany této kapitoly se věnují hospodářským a společenským poměrům ve Francii.⁶¹

Podstatně větší část je věnována událostem stoleté války v kapitole „Vznik jednotných feudálních států v západní Evropě. Upevnění feudálních království ve Francii a Anglii“. Po uvedení hospodářských poměrů těchto dvou zemí, se text věnuje Filipu IV. Sličnému a jeho neshodám s papežem, které vyvrcholí přesídlením papeže do Avignonu.⁶² Poté následuje popis samotných příčin stoleté války, konkrétně usilování anglického krále o francouzský trůn a spor Anglie a Francie o Flandry. Text dále předkládá samotný průběh této války, kdy v části o bitvě u Kresčaku autor píše o smrti českého krále Jana Lucemburského. Zároveň je tato bitva jediná, která je autorem uvedena. V této kapitole jsou krátce zmíněny dějiny vojenství, kdy se v textu píše: *„Ve válce měli Angličané od počátku převahu. Nad neukázněnou francouzskou těžkooděnou jízdou zvítězili svobodní angličtí rolníci najímaní za žold, kteří byli vyzbrojeni dlouhými luky. Průraznosti těchto luků neodolalo brnění a těžkopádné francouzské kuše se s nimi nemohly měřit v rychlosti střelby.“*⁶³ Následující části textu pojednávají o morové epidemii a lidových povstáních Étienne Marcela a jacquerie, která jsou autorem zhodnocena: *„Tak byla obě povstání poražena, protože byla neorganizována, neměla ujasněný cíl a nepostupovala proti feudálům jednotně.“*⁶⁴ Dále je popsán závěr války, kdy je Johanka z Arku po úspěšném dobytí Orléans zrazena a upálena, autor tvrdí následující: *„Zradou francouzských feudálů, kteří se obávali jejího vlivu, upadla však do rukou Angličanů, a byla upálena jako čarodějka (roku 1431). Lidový odpor přivodil obrat ve válce, Angličané byli ze země vyhnáni a na francouzské půdě jim zůstalo pouze město Calais (čti kalé). Roku 1453 stoletá válka skončila porážkou Angličanů.“* Poté je již krátce v délce jednoho odstavce zmíněna vláda Ludvíka IX., zejména se zaměřením na politickou situaci a hospodářství Francie.⁶⁵

Učebnice je velice textově a faktograficky bohatá, jak již bylo zmíněno výše, obrázky obsahuje, nicméně text převažuje.

⁶¹ CHARVÁT, Jaroslav: *Světové dějiny*, str. 230, 231, 232.

⁶² CHARVÁT, Jaroslav: *Světové dějiny*, str. 147, 148, 149.

⁶³ CHARVÁT, Jaroslav: *Světové dějiny*, str. 150.

⁶⁴ CHARVÁT, Jaroslav: *Světové dějiny*, str. 151.

⁶⁵ CHARVÁT, Jaroslav: *Světové dějiny*, str. 153.

Obě vydání *Dějepis pro 1. ročník gymnázií* jsou v rámci studované tematiky textově totožná. Ve fázi dějin Francie za vlády dynastie z Valois se učebnice výhradně zabývá společenskými dějinami, hospodářstvím a úrovní výroby Francie. V knize výrazně převažují faktografické údaje, doplňující otázky kladou důraz výhradně na faktografické znalosti. Danou tematiku nalezneme v kapitolách „Přehled politického vývoje vybraných evropských států v období rozvinutého feudalismu“ a „Upevnění panovnické moci a počátky feudálního absolutismu v Evropě“. Není zde však ani zmínka o náboženství a náboženských válkách ve Francii, potažmo o bartolomějské noci či ediktu nantském vydaném v roce 1598 Jindřichem IV. Navarrským, stručně na deseti řádcích jsou vyčteny politické dějiny Francie za vlády Ludvíka IX. a Františka I.⁶⁶

Stoletá válka je popsána v kapitole „Přehled politického vývoje vybraných evropských států v období rozvinutého feudalismu“. Jako příčinu války autor uvádí: *„Válka začala jako boj o mocenské ovládnutí Flander, západoevropského střediska výroby látek, kam dovážela vlnu hlavně Anglie, a o anglická léna v jihozápadní Francii.“* Průběh konfliktu je shrnut do čtyř vět: *„Na počátku stoleté války se prosazovala vojenská převaha Anglie (r. 1346 vítězství u Kresčaku). Po vojenských a politických reformách přešla Francie do úspěšného protiútoků. Konečný obrat ve válce přinesla její proměna na celonárodní boj Francouzů po vystoupení Jany z Arku. Po závěrečném smíru v roce 1453 Angličané ztratili až na přístav Calais všechna území ve Francii.“*⁶⁷

Válka je prezentována jako konflikt Francie a Anglie, nicméně nacházíme zde i prezentaci třídního boje: *„Téhož roku vypuklo ve Francii největší rolnické povstání, zvané jacquerie (či žakeři, podle přezdívky „Jakub Dobrák“ dávané sedlákům). Tyto úporné třídní boje byly projevem krize politiky vládnoucí feudální třídy, i když ještě nestačily na to, aby vážně ohrozily*

⁶⁶ JÍLEK, Tomáš et al.: *Dějepis pro 1. ročník gymnázií*, 1. vyd., str. 188.; JÍLEK, Tomáš et al.: *Dějepis pro 1. ročník gymnázií*, 2. vyd., str. 188.

⁶⁷ JÍLEK, Tomáš et al.: *Dějepis pro 1. ročník gymnázií*, 1. vyd., str. 142.; JÍLEK, Tomáš et al.: *Dějepis pro 1. ročník gymnázií*, 2. vyd., str. 142.

feudální řád.“ Dále již autor popisuje pouze ve třech větách průběh upevňování panovnické moci ve Francii po ukončení stoleté války.⁶⁸

Kapitola „Upevnění panovnické moci a počátky feudálního absolutismu v Evropě“ se zabývá výhradně hospodářskou situací a upevňováním moci ve Francii za vlády Ludvíka XI. a Františka I.⁶⁹

Na závěr kapitol věnovaným Francii jsou uvedeny doplňující otázky a úkoly, které se věnují hlavně situaci hospodářství a zaměřují se také situaci poddaných. Pro uvedení příkladu: *„Jaké bylo postavení a úloha lidových mas ve feudální společnosti?“⁷⁰ „Proč bylo tempo rozvoje výrobních sil v zemědělství pomalejší než v řemeslné výrobě?“⁷¹*

Závěry myslitelů Bedřicha Engelse a Karla Marxe byly natolik univerzální, že se mohly vztáhnout téměř na jakékoliv období a oblast ve středověku, zde je využívá autor i k charakteristice vývoje studovaného období. Jako příklad zde uvedu část citace Bedřicha Engelse: *„O rozkladu feudalismu a rozvoji buržoasie: Zatímco pustošivé boje vládnoucí feudální šlechty naplňovaly svým hlukem středověk, podkopávala tichá práce utlačovaných tříd v celé západní Evropě feudální systém, vytvářela poměry, ve kterých zbývalo pro feudálního pána stále méně místa. V patnáctém století byly už obyvatelé měst pro společnost nepostradatelnější než feudální šlechta. Zemědělstvím se stále ještě zaměstnávala převážná většina obyvatelstva, bylo tedy hlavním výrobním odvětvím. Ale těch několik ojedinělých svobodných rolníků, kteří se tu a tam ještě udrželi, přestože si šlechta na ně osobovala právo,*

⁶⁸JÍLEK, Tomáš et al.: *Dějepis pro 1. ročník gymnázií*, 1. vyd., str. 143.; JÍLEK, Tomáš et al.: *Dějepis pro 1. ročník gymnázií*, 2. vyd., str. 143.

⁶⁹JÍLEK, Tomáš et al.: *Dějepis pro 1. ročník gymnázií*, 1. vyd., str. 188.; JÍLEK, Tomáš et al.: *Dějepis pro 1. ročník gymnázií*, 2. vyd., str. 188.

⁷⁰JÍLEK, Tomáš et al.: *Dějepis pro 1. ročník gymnázií*, 1. vyd., str. 141.; JÍLEK, Tomáš et al.: *Dějepis pro 1. ročník gymnázií*, 2. vyd., str. 141.

⁷¹JÍLEK, Tomáš et al.: *Dějepis pro 1. ročník gymnázií*, 1. vyd., str. 179.; JÍLEK, Tomáš et al.: *Dějepis pro 1. ročník gymnázií*, 2. vyd., str. 179.

*jasně potvrzovalo, že v zemědělství není hlavní věcí šlechticovo povalečství a vydírání, nýbrž rolníkova práce.*⁷²

Další učebnicí v této analýze bude dílo *Světové dějiny I: Dějiny lidských civilizací od pravěku do poloviny 17. století*, která se danou tematikou zabývá v kapitolách „Západní a východní Evropa. Národní státy v západní Evropě“ a „Evropská reformace.“ Obě kapitoly jsou bohaté na výkladový text, zatímco obrazového materiálu je v nich minimálně, skládá se pouze z tří barevných map.

V kapitole „Západní a východní Evropa. Národní státy v západní Evropě“ se situace ve Francii představuje velice krátce (jeden odstavec dlouhý asi třicet řádků) od začátku stoleté války do 15. století, ve zbytku kapitoly se autoři věnují situaci ve východní Evropě. V tomto odstavci nalezneme hlavně představení dějin politických. V textu se dočteme o jediné příčině stoleté války, za kterou je považován zájem anglického krále o državy na francouzském území. Dále je zmiňováno, že v bitvě u Kresčaku, která je také jedinou uvedenou, padl český král Jan Lucemburský. Nalezneme zde také odkaz na Janu z Arku a krále Karla VII.: *„Do čela bojovných lidových houfů se postavila odvážná mladá dívka Jana z Arku. Dodala francouzskému následníku trůnu Karlovi novou odvalu, přesvědčila ho, že má Boží posláním vyhnat Angličany ze země.*“ Jediný důsledek války, který je zmíněn: *„Stoletá válka skončila vyhnáním Angličanů z francouzského území. Angličanům zůstal pouze přístav Calais (1453).“*⁷³ Autoři se nezabývají povstáními rolníků a měšťanů, které ve Francii v této době proběhly (jacquerie, povstání Étienna Marcela).

V kapitole „Evropská reformace“ je opět pouze stručně (odstavec o dvaceti jedna řádcích) popsána situace ve Francii během náboženských válek, kdy příčiny těchto válek jsou uváděny jako důsledek rozšíření kalvinismu do Francie a následné rozdělení lidu v zemi na katolíky a hugenoty. Bartolomějská noc je popsána jako událost, která proběhla těmito dvěma stranami na základě jejich nepřátelství. Dále je krátce zmíněno formování katolické svaté ligy jako opozice proti hugenotům. Poté následuje věta: *„Po dlouholetém zápasu o korunu*

⁷²JÍLEK, Tomáš et al.: *Dějepis pro 1. ročník gymnázií*, 1. vyd., str. 179.; JÍLEK, Tomáš et al.: *Dějepis pro 1. ročník gymnázií*, 2. vyd., str. 179.

⁷³ ČAPEK, Vratislav – PÁTEK, Jaroslav: *Světové dějiny I: Dějiny lidských civilizací od pravěku do poloviny 17. století*, str. 120.

*nastoupil Jindřich na trůn, musel však přestoupit na katolickou víru. Zároveň však král vydal edikt nantský (1598), který zaručoval svobodu pro hugenoty i zachování jejich vlastnictví většího množství pevností v zemi.*⁷⁴

Dvě vydání *Dějepis 2 pro gymnázia a střední školy: Středověk a raný novověk* se nezaměřují se na dějiny spjaté s hospodářstvím, ale na dějiny náboženské a politické. Kniha je z hlediska obsahu faktografická. Studované učivo se zde objevuje v kapitolách „Příčiny soupeření mezi Francií a Anglií“, „Stoletá válka“, „Vliv stoleté války na život v Anglii a Francii“ a „Náboženské války ve Francii“. Výkladový text v těchto kapitolách v obou vydáních neprodělal žádné změny.

Kapitoly o stoleté válce se zaměřují na samotné příčiny stoleté války: *„V roce 1328 skončila ve Francii vláda rodu Kapetovců a na trůn usedli příslušníci dynastie Valois [valoa]. Jejich nárok na francouzskou korunu, však odmítl uznat anglický panovník Eduard III., který byl po matce Kapetovec. Šlo mu především o to, aby Anglie posílila svůj vliv ve Flandrech (na území nynější Belgie), kam se ke zpracování dovážela skvělá anglická vlna. Druhým důvodem Eduardova počínání bylo uchovat a rozšířit anglické državy na pevnině, především v oblasti Biskajského zálivu.*⁷⁵ V textu se autoři zmiňují o bitvě u Kresčaku, kde jak uvádějí: *„...zahynul i francouzský spojenec a český král Jan Lucemburský.“* Další část textu se věnuje Karlovi VII. a Johance z Arku.⁷⁶ V následujícím textu se popisuje vliv války na lid ve Francii, jmenované je pouze povstání jacquerie. Jediná věta je věnována Ludvíkovi XI., za jehož vlády dle autorů

⁷⁴ ČAPEK, Vratislav – PÁTEK, Jaroslav: *Světové dějiny I: Dějiny lidských civilizací od pravěku do poloviny 17. století*, str. 144, 145.

⁷⁵ ČORNEJ, Petr – ČORNEJOVÁ, Ivana – PARKAN, František: *Dějepis 2 pro gymnázia a střední školy: Středověk a raný novověk*, 1. vyd., str. 69.; ČORNEJ, Petr – ČORNEJOVÁ, Ivana – PARKAN, František: *Dějepis 2 pro gymnázia a střední školy: Středověk a raný novověk*, 2. vyd., str. 69.

⁷⁶ ČORNEJ, Petr – ČORNEJOVÁ, Ivana – PARKAN, František: *Dějepis 2 pro gymnázia a střední školy: Středověk a raný novověk*, 1. vyd., str. 70.; ČORNEJ, Petr – ČORNEJOVÁ, Ivana – PARKAN, František: *Dějepis 2 pro gymnázia a střední školy: Středověk a raný novověk*, 2. vyd., str. 70.

Francie posílila své politické postavení.⁷⁷ Toto tvrzení o vládě Ludvíka XI. dokládá publikace *Francouzští králové v období středověku: od Oda ke Karlu VIII. (888–1498)*.⁷⁸

Dále se obě vydání učebnice zaměřují na francouzské dějiny spjaté s náboženstvím, kterým je věnována celá kapitola „Náboženské války ve Francii“, která obsahuje informaci o konečném zisku přístavu Calais, ale také o pronikání kalvinismu do Francie, který tuto zemi nábožensky rozdělil. Jediná věta se zmiňuje o bojích se Španělskem. Poté je již uvedena svatba Jindřicha Navarrského, který byl v čele hugenotů. Tato událost je prezentována jako příležitost, kterou katolíci využili k pobití několika tisíc hugenotů. Příčiny pozdějšího nástupu Jindřicha Navarrského na francouzský trůn nejsou vysvětleny, avšak o vydání ediktu nantského se v textu dočteme. Jako panovník je autory hodnocen takto: „*Francouzský panovník Jindřich IV. byl moudrým vládcem, který se v době svárů snažil prosazovat zásady tolerance. Jeho úsilí se ale nesetkalo s velkým úspěchem. Sám v roce 1610 podlehl zákeřnému atentátu.*“⁷⁹

V učebnici *Dějiny středověku a raného novověku* se studované učivo probírá v kapitole „Mocenské soupeření v západní Evropě mezi Anglií a Francií“, která pojednává o stoleté válce, jejích příčinách, průběhu a důsledcích s přesahem až do 15. století. Příčinou války je uváděn dynastický spor mezi anglickým a francouzským králem, ale také hospodářské zájmy Anglie na území Flander. Autor válku rozděluje do tří fází, kdy mezi lety 1337–1360 vítězí Anglie, 1361–1374 má převahu Francie a třetí etapa poté začíná od roku 1415 a trvá až do roku 1453. Zmíněny jsou pouze bitvy u Kresčaku a u Azincourtu, z panovníků Karel IV., Karel V., Karel VI. a Karel VII.⁸⁰ Poté se autor zabývá osobností Jany z Arku a úplným závěrem

⁷⁷ ČORNEJ, Petr – ČORNEJOVÁ, Ivana – PARKAN, František: *Dějepis 2 pro gymnázia a střední školy: Středověk a raný novověk*, 1. vyd., str. 71.; ČORNEJ, Petr – ČORNEJOVÁ, Ivana – PARKAN, František: *Dějepis 2 pro gymnázia a střední školy: Středověk a raný novověk*, 2. vyd., str. 71.

⁷⁸ EHLERS, Joachim – MÜLLER, Heribert – SCHNEIDMÜLLER, Bernd: *Francouzští králové v období středověku: od Oda ke Karlu VIII. (888–1498)*, Praha, Argo 2003, ISBN 80-7203-465-0. str. 325, 327, 338.

⁷⁹ ČORNEJ, Petr – ČORNEJOVÁ, Ivana – PARKAN, František: *Dějepis 2 pro gymnázia a střední školy: Středověk a raný novověk*, 1. vyd., str. 117.; ČORNEJ, Petr – ČORNEJOVÁ, Ivana – PARKAN, František: *Dějepis 2 pro gymnázia a střední školy: Středověk a raný novověk*, 2. vyd., str. 117.

⁸⁰ BENEŠ, Zdeněk: *Dějiny středověku a raného novověku*, 1. vyd., str. 44, 45.; BENEŠ, Zdeněk: *Dějiny středověku a raného novověku*, 2. vyd., str. 44, 45.

války: „Proti anglické nadvládě, charakterizované krutostí a drancováním, se zvedla vlna lidového odporu. Do čela povstání se postavila mladá dívka Jana z Arku (Jeanne d'Arc). Pod jejím vedením Francouzi osvobodili některá severofrancouzská města. Roku 1430 však byla Jana zajata a o tři roky později v Rouenu upálena. Její smrt ale průběh války neovlivnila. Francouzská vítězství pokračovala až do uzavření konečného míru roku 1453. Anglie si jím udržela jen pevnost Calais a francouzské ostrovy v průlivu, ale definitivně ztratila přímý vliv na vývoj Francie.“ Dále se text zabývá obdobím vlády Ludvíka XI., hospodářskému a politickému vývoji Francie.⁸¹ V předchozím citovaném úryvku vidíme chybu, kdy Jana z Arku nezemřela v roce 1433, jak je zde uvedeno, nýbrž roku 1431.⁸²

Daná látka se dále probírá v kapitole „Změny ve vnitřním uspořádání evropských států v 16. století“, která se zabývá vývojem Francie od konce 15. století až do konce 16. století, konkrétně společenským a politickým uspořádáním za vlády Ludvíka XI. a Františka I. Jednou stručnou větou je zmíněno, že probíhal konflikt s Habsburky.⁸³

Tento konflikt se následně podrobně uvádí v kapitole „Boj Francie proti habsburské moci“, kde jsou předkládány kořeny sporů Francie a Habsburků od 70. let, kdy roku 1477 zemřel burgundský vévoda Karel Smělý a po bojích francouzského krále Ludvíka X. (v učebnici je chyba, Ludvík X. zemřel v roce 1316⁸⁴) s Fridrichem III. o Burgundské vévodství nakonec právě Fridrich získává větší část tohoto vévodství s centrem v Nizozemí a dosazuje na trůn svého syna Maxmiliána I. Tímto dle učebnice začíná konflikt, který se přesune na Apeninský poloostrov, a za jehož vyvrcholení je považován spor o Milánsko, kdy na španělském trůnu sedí Karel V., jehož nástup znamenal pro Francii ohrožení Habsburky jak z východu, tak ze západu. Je uveden i výsledek konfliktu, kdy se Habsburkové vzdávají nároků na Burgundsko a František I. na Neapolsko. Jako důsledek těchto válek pro Francii je popsán úpadek moci

⁸¹ BENEŠ, Zdeněk: *Dějiny středověku a raného novověku*, 1. vyd., str. 45.; BENEŠ, Zdeněk: *Dějiny středověku a raného novověku*, 2. vyd., str. 45.

⁸² DUBY, Georges: *Dějiny Francie od počátku až po současnost*, 1. vyd. Praha, Karolinum 2003, ISBN 80-7184-514-0. str. 266.

⁸³ BENEŠ, Zdeněk: *Dějiny středověku a raného novověku*, 1. vyd., str. 75, 76.; BENEŠ, Zdeněk: *Dějiny středověku a raného novověku*, 2. vyd., str. 75, 76.

⁸⁴ EHLERS, Joachim – MÜLLER, Heribert – SCHNEIDMÜLLER, Bernd: *Francouzští králové v období středověku: od Oda ke Karlu VIII. (888–1498)*, Praha, Argo 2003, ISBN 80-7203-465-0. str. 219.

a postupný mocenský vzestup Anglie. Z francouzských králů jsou zmiňováni kromě Františka I. a Ludvíka XI. také Karel VIII. a Ludvík XII.⁸⁵

Zajímavostí je, že v této učebnici autor neuvádí lidová povstání probíhající během stoleté války (jacquerie, povstání Étienne Marcela), dále také nezmiňuje náboženské války ve Francii, potažmo důležité události spjaté s touto epochou francouzských dějin, a to bartolomějskou noc a edikt nantský. Ve výkladovém textu o dějinách Francie za vlády dynastie z Valois neproběhly v jednotlivých vydáních žádné změny.

Všechna vydání učebnice *Dějiny středověku a prvního století raného novověku* jsou v kapitolách o dějinách Francie za vlády dynastie z Valois textově totožná. Co se týká studované tematiky, je zde obsáhle představena stoletá válka v kapitole „Mocenské soupeření mezi Anglií a Francií“, kde jsou jako její příčiny uvedeny mocenské zájmy panovníků Francie a Anglie, ale také hospodářské zájmy Anglie o Flandry. Autor rozděluje válku na tři fáze- od roku 1337–1360 vítězí Anglie, 1361–1374 vítězí Francie, a poté fáze poslední probíhající mezi lety 1415–1453. Zmíněny jsou tři bitvy: u Kresčaku a Azincourtu.⁸⁶ Jako poslední je představena bitva u Castillonu: „*Francouzi nadále vítězili, až válku vítězně zakončili bitvou u Castillonu r. 1453.*“ V textu jsou uvedeni panovníci Karel IV., Karel V. i Karel VI., dále osobnost Jan z Arku. Za důsledek války je považováno snižování vlivu feudálů a posílení pozice Ludvíka XI.⁸⁷ Chybí zde však zmínka o lidových povstáních, které proběhly během stoleté války (jacquerie, povstání Étienne Marcela).

⁸⁵ BENEŠ, Zdeněk: *Dějiny středověku a raného novověku*, 1. vyd., str. 83, 84.; BENEŠ, Zdeněk: *Dějiny středověku a raného novověku*, 2. vyd., str. 83, 84.

⁸⁶ BENEŠ, Zdeněk: *Dějiny středověku a prvního století raného novověku*, 1. vyd., str. 84, 85.; BENEŠ, Zdeněk: *Dějiny středověku a prvního století raného novověku*, 2. vyd., str. 82, 83.; BENEŠ, Zdeněk: *Dějiny středověku a prvního století raného novověku*, 3. vyd., str. 82, 83.; BENEŠ, Zdeněk: *Dějiny středověku a prvního století raného novověku*, 4. vyd., str. 82, 83.; BENEŠ, Zdeněk: *Dějiny středověku a prvního století raného novověku*, 5. vyd., str. 82, 83.

⁸⁷ BENEŠ, Zdeněk: *Dějiny středověku a prvního století raného novověku*, 1. vyd., str. 86.; BENEŠ, Zdeněk: *Dějiny středověku a prvního století raného novověku*, 2. vyd., str. 84.; BENEŠ, Zdeněk: *Dějiny středověku a prvního století raného novověku*, 3. vyd., str. 84.; BENEŠ, Zdeněk: *Dějiny středověku a prvního století raného novověku*, 4. vyd., str. 84.; BENEŠ, Zdeněk: *Dějiny středověku a prvního století raného novověku*, 5. vyd., str. 84.

Dále je studované učivo dějin Francie představeno v konfrontaci s Habsburky v samostatné kapitole „Francie a Habsburkové v 16. století“. Popisována je politická a hospodářská situace ve Francii za vlády Ludvíka XI. a Františka I., kdy se objevuje tematika válek o Milánsko, které vedl se španělskými Habsburky právě František I. V návaznosti na tyto události jsou popsány příčiny náboženských válek ve Francii: *„Války o Milánsko však probíhaly již za pro Francii zcela změněné situace. Nástupem vnuka zakladatelů jednotného španělského státu Ferdinanda Aragonského a Isabely Kastilské, Karla Habsburského na španělský trůn roku 1516 se Francie ocitla ve dvojím ohni: svým hlavním a přitom nesmiřitelným nepřítelem byla nyní bezprostředně ohrožena jak z východu, tak i ze západu. Habsburský tlak pocítil i František I., který byl roku 1525 Karlem nejen vojensky poražen, ale dokonce i jeden rok držen v madridském zajetí. Františkova porážka byla prvním viditelným signálem toho, že Francie začíná být dlouhotrvajícími válkami vyčerpána. Její mocenský úpadek, za něhož přestala být hlavním protivníkem Habsburků, se odrazil i ve vnitropolitické situaci. Také Francie patřila k zemím, v nichž nemalých úspěchů dosáhla reformace. Náboženské spory měly nyní, ve druhé polovině 16. století, přerůst do několika občanských válek- zvaných tradičně náboženskými válkami-, v nichž se ovšem nerozhodovalo jenom o otázkách konfesijních, ale i politických a hospodářských. Soupeření katolíků a kalvinistů, zvaných zde hugenoti, bylo nesmírně krvavé. Symbolem této krutosti se stala tzv. bartolomějská noc z 23. na 24. srpna 1572, za níž bylo v Paříži zavražděno přes tři tisíce hugenotů, shromážděných zde při příležitosti svatby svého předáka Jindřicha Navarrského s dcerou francouzské královny a v tu chvíli i regentky Kateřiny Medicejské Markétou, která byla katolického vyznání.“* V návaznosti na pozdější Jindřichovu vládu ve Francii je v další části textu zmíněno vydání ediktu nantského.⁸⁸

Všechna vydání učebnice *Dějepis I. v kostce* jsou v kapitolách o dějinách Francie za vlády dynastie z Valois textově totožná. V této učebnici je učivo předkládáno žákům pomocí bodů v kapitolách „Mocenské soupeření mezi Anglií a Francií“ a „Přechod k absolutismu ve Francii“. Tyto kapitoly se zaměřují hlavně na politické a náboženské dějiny.

⁸⁸ BENEŠ, Zdeněk: *Dějiny středověku a prvního století raného novověku*, 1. vyd., str. 147.; BENEŠ, Zdeněk: *Dějiny středověku a prvního století raného novověku*, 2. vyd., str. 145.; BENEŠ, Zdeněk: *Dějiny středověku a prvního století raného novověku*, 3. vyd., str. 145.; BENEŠ, Zdeněk: *Dějiny středověku a prvního století raného novověku*, 4. vyd., str. 145.; BENEŠ, Zdeněk: *Dějiny středověku a prvního století raného novověku*, 5. vyd., str. 145.

Část „Mocenské soupeření mezi Anglií a Francií“ představuje příčiny konfliktu již od 11. století, budu se však věnovat blíže pouze příčinám souvisejícím se studovanou tematikou, které jsou uvedeny jako: „Záminka: nové spory po vymření Kapetovců 1328 (král Karel IV.)→nároky anglického Eduarda III. na francouzský trůn (v Anglii 1327–1377), ale zvolen Filip VI. z vedlejší větve Kapetovců (Valois); skutečná příčina- spor o bohatá flanderská města→zisky z výroby suken (odběratelé anglické vlny, jejich závislost na Anglii, ale volně připojená k Francouzskému království); zájem Anglie o hrabství Flandry a o jihozápadní anglická léna ve Francii (dovoz soli a vína do Anglie)“. Průběh války je rozdělen do tří fází (1337–1360 vítěz Anglie, 1360–1374 vítěz Francie, a poslední fáze mezi lety 1415–1453), přičemž jsou zmíněny bitva u Kresčaku, Azincourtu a Castillonu, panovníci Filip VI., Karel VI., Karel VII. a osobnost Jany z Arku. V návaznosti na bitvu u Kresčaku je uvedeno: „zahynul v ní Jan Lucemburský na straně Francie“. ⁸⁹ Dále jsou představena lidová povstání jak Étiennea Marcela, tak jacquerie. Na závěr je nastíněna politická a hospodářská situace Francie za vlády Ludvíka XI.⁹⁰

V kapitole „Přechod k absolutismu ve Francii“ jsou se zaměřením na politické, náboženské a hospodářské dějiny stručně v jednom bodě popisovány události válek s Habsburky za vlády Karla VIII., Ludvíka XII. a Františka I., poté se autorka podstatně více zaměřuje na náboženské války, jejich příčiny (pronikání kalvinismu do Francie), uvedena je bartolomějská noc a vydání ediktu nantského za vlády Jindřicha IV. Navarrského.⁹¹

⁸⁹ SOCHROVÁ, Marie: *Dějepis I. v kostce: Pravěk, starověk, středověk*, 1. vyd., str. 103.; SOCHROVÁ, Marie: *Dějepis I. v kostce: Pravěk, starověk, středověk*, 2. vyd., str. 103; SOCHROVÁ, Marie: *Dějepis I. v kostce: Pravěk, starověk, středověk*, 3. vyd., str. 103; SOCHROVÁ, Marie: *Dějepis I. v kostce: Pravěk, starověk, středověk*, 1. přepr. vyd., str. 109.

⁹⁰ SOCHROVÁ, Marie: *Dějepis I. v kostce: Pravěk, starověk, středověk*, 1. vyd., str. 104.; SOCHROVÁ, Marie: *Dějepis I. v kostce: Pravěk, starověk, středověk*, 2. vyd., str. 104; SOCHROVÁ, Marie: *Dějepis I. v kostce: Pravěk, starověk, středověk*, 3. vyd., str. 104; SOCHROVÁ, Marie: *Dějepis I. v kostce: Pravěk, starověk, středověk*, 1. přepr. vyd., str. 110.

⁹¹ SOCHROVÁ, Marie: *Dějepis I. v kostce: Pravěk, starověk, středověk*, 1. vyd., str. 148, 149.; SOCHROVÁ, Marie: *Dějepis I. v kostce: Pravěk, starověk, středověk*, 2. vyd., str. 148, 149.; SOCHROVÁ, Marie: *Dějepis I. v kostce: Pravěk, starověk, středověk*, 3. vyd., str. 148, 149.; SOCHROVÁ, Marie: *Dějepis I. v kostce: Pravěk, starověk, středověk*, 1. přepr. vyd., str. 155,156.

Studovaná tematika se v učebnici *Dějiny středověku* nalézá v obsáhlé kapitole „Mocenské soupeření Anglie a Francie“, která se zabývá výhradně dějinami politickými. Jsou představeny příčiny stoleté války (nárok na francouzský trůn, který vznesl Eduard III. a zájem o rozšíření anglických panství ve Francii, zmiňuje ale i soupeření probíhající mezi Francií a Anglií od 11. století). Text stručně pojednává o průběhu stoleté války, mj. o bitvách u Kresčaku (zmíněn český král Jan Lucemburský, který bojuje na straně Francie) a Azincourtu. V učebnici nejsou popsána lidová povstání z dob stoleté války (jacquerie, povstání Étienna Marcela). Francie na konci války a po ní je nastíněna jako pomalu se stabilizující země, které vládne Ludvík XI.⁹²

Informace o náboženských válkách ve Francii v této učebnici nenajdeme, neboť jak je uvedeno v názvu, zachycuje dobu středověku do počátku 15. století.

V učebnici *Starší dějiny část druhá: vrcholný středověk, pozdní středověk a raný novověk* je studovaná tematika dějin Francie za vlády dynastie z Valois uváděna v kapitolách „Stoletá válka“ a „Francouzské náboženské války“. Učebnice obsahuje mnoho faktografie, přičemž ale zároveň klade důraz na vysvětlení příčin a následků historických událostí.

V knize jsou probírány příčiny a důsledky stoleté války, přičemž důraz se klade na dějiny politické. Za příčinu války je považován nárok anglického krále na francouzský trůn, ale: „*Za hlavní příčinu konfliktu je považován ekonomický a mocenský zájem obou zemí o prosperující Flandry a vleklé spory mezi oběma trůny táhnoucí se zpět až k okamžiku, kdy anglickou korunu získal normanský vévoda Vilém I. Dobyvatel.*“ Autor válku rozděluje na tři fáze (1337–1360, 1360–1415, 1415–1453), během nichž zmiňuje bitvy u Kresčaku („... v níž padl i spojenec Filipa VI. král Jan Lucemburský.“), u Poitiers (kde byl dle této učebnice zajat francouzský král Jan II., tuto informaci potvrzuje dílo *Dějiny Francie od počátku věků až po současnost*⁹³), u Azincourtu a u Castillonu, také panovníky Filipa VI., Jana II., Karla V., Karla VI., Karla VII., osobnost Jany z Arku a povstání Étienna Marcela a jacquerie. Důsledek je uváděn jako konec nároků anglického krále na francouzská území a destrukce tradičních

⁹² BENEŠ, Zdeněk – MÝTINOVÁ, Naďa: *Dějiny středověku*, str. 87, 88, 89, 90.

⁹³ DUBY, Georges: *Dějiny Francie od počátku až po současnost*, 1. vyd. Praha, Karolinum 2003, ISBN 80-7184-514-0. str. 250.

ekonomických center ve Francii. Část textu je věnována dějinám vojenství, kdy autor krátce popisuje vývoj vojenské techniky, taktiky a organizace armády.⁹⁴

Kapitola „Francouzské náboženské války“ stručně předkládá vývoj umění za vlády Františka I. (Františkovu podporu umění dokládá i publikace *Francouzští králové a císaři v novověku: od Ludvíka XII. k Napoleonovi III. (1498–1870)*)⁹⁵, poté se již podrobně věnuje náboženským válkám, vykládá jejich příčiny (pronikání kalvinismu do Francie). Kniha následně uvádí politickou situaci ve Francii během reformace. Poté je zmíněn: „...masakr hugenotů ve městě Vassy, který zosnovali Guisové. Událost bývá považována za počátek francouzských náboženských válek...“, dále text odkazuje na bartolomějskou noc a edikt nantský, který byl vydán Jindřichem IV. Navarrským. Autoři přidávají hodnocení významu vydání tohoto dokumentu: „Ve Francii se tak v 16. století zrodila moderní představa státu a jeho suverenity i myšlenka náboženské tolerance, i když ta nebyla ještě většinou společnosti považována za vytoužený cíl, ale spíše za nutnou daň tolik potřebnou míru.“⁹⁶

V učebnici *Nový dějepis I. v kostce* je studovaná látka dějin Francie za vlády dynastie z Valois vysvětlena v bodech, které představují dle autorů nejzásadnější události, přičemž jsou zaměřené hlavně na dějiny politické. Dané učivo nalezneme v kapitolách „Stoletá válka“ a „Západní Evropa v 16. století“. Učebnice je stručná, například příčiny a situace po válce jsou zde vysvětleny jediným stručným bodem. Takto jsou v učebnici uvedeny příčiny stoleté války: „roku 1328 ve Francii konec vlády Kapetovců, na trůn dynastie z Valois x anglický panovník Eduard III., který byl po matce Kapetovec a nárokoval si francouzskou korunu (hlavně šlo o kontrolu bohatých Flander, kde se na textilie zpracovávala anglická vlna)“⁹⁷, tento

⁹⁴ ANTONÍN, Robert: *Starší dějiny pro střední školy část druhá: vrcholný středověk, pozdní středověk a raný novověk*, str. 51, 52.

⁹⁵ HARTMANN, Peter Claus: *Francouzští králové a císaři v novověku: od Ludvíka XII. k Napoleonovi III. (1498–1870)*, Praha, Argo 2005, ISBN 80-7203-517-7. str. 52.

⁹⁶ ANTONÍN, Robert: *Starší dějiny pro střední školy část druhá: vrcholný středověk, pozdní středověk a raný novověk*, str. 129.

⁹⁷ HES, Milan: *Nový dějepis I. v kostce pro SŠ*, str. 144.

pojednává o jejích důsledcích „*situaci po válce rychleji stabilizovala Francie- úspěšná vláda krále Ludvíka XI. (1461–1483)*“.⁹⁸

Jsou zde v bodech popsány jak povstání Étienna Marcela, tak jacquerie, osobnost Jany z Arku v návaznosti na panovníka Karla VII., z bitev jsou zmíněny bitvy u Kresčaku s doplňující informací o smrti Jana Lucemburského v této bitvě, u Azincourtu a Castillonu.⁹⁹

V kapitole „*Západní Evropa v 16. století*“ jsou zmíněny pouze tři body: „*válečné konflikty se Španělskem o vliv nad Apeninským poloostrovem*“, „*roku 1558 zisk Angličany drženého přístavu Calais (ztráta Calais během stoleté války)*“, „*náboženské spory uvnitř Francie- nejprve pronikání luteránství, později převážil vliv kalvinismu (hugenoti= francouzští kalvinisté) x silná pozice katolíků v čele s francouzským panovníkem; hlavní postavou francouzských hugenotů se stal Jindřich IV. Navarrský z rodu Bourbonů, svatba Jindřicha Navarrského s Markétou z Valois dne 24. srpna 1572 zneužita katolíky k hromadnému vraždění hugenotů (tzv. bartolomějská noc); Jindřich Navarrský zavražděn nebyl, a dokonce roku 1589 (po vymření rodu Valois) se jako Jindřich IV. Navarrský stal francouzským králem, musel se však vzdát svého vyznání a konvertovat ke katolicismu, hugenotům však roku 1598 vydal edikt nantský, zaručující francouzským kalvinistům stejná práva jako katolíkům; Jindřich IV. Navarrský zemřel roku 1610 na následky atentátu*“.¹⁰⁰

6.2 Učebnice pro střední odborné školy

Dějepis 1 pro první ročník středních odborných škol krátce na dvou stranách popisuje stoletou válku a její příčiny a důsledky v kapitole „*Upevňování feudálních států v Evropě v období rozvinutého feudalismu*“. Za příčiny jsou označovány: „*...nároky anglického krále na trůn, ale také snahy francouzského krále zabrat zbylou anglickou državu v jižní Francii. Především to však byly francouzské zásahy do vnitřních sporů ve Flandrech, s nimiž Anglie živě obchodovala (vlna)*.“ Autoři v této kapitole nepředstavují žádnou z bitev stoleté války, ani osobnost Jany z Arku, avšak oproti ostatním učebnicím se velmi zaměřují na prezentaci dějin spjatých s poddaným lidem a jeho životní situací. Pro přiblížení představím vybraný úryvek

⁹⁸ HES, Milan: *Nový dějepis I. v kostce pro SŠ*, str. 147.

⁹⁹ HES, Milan: *Nový dějepis I. v kostce pro SŠ*, str. 144, 145, 147.

¹⁰⁰ HES, Milan: *Nový dějepis I. v kostce pro SŠ*, str. 182, 183.

z učebnice: „Hlavní břemeno války spočívalo na bedrech poddaného lidu. K ohromným válečným útrapám se v polovině 14. století přidružily ještě strašlivé následky velké morové epidemie (černá smrt), které v obou zemích padla za oběť téměř polovina obyvatelstva. Nesnesitelné životní podmínky dohnaly nespokojený zoufalý lid k otevřeným protifeudálním povstáním.“ Z francouzských králů se text této kapitoly zmiňuje pouze o Ludvíkovi XI., který po válce dle autorů dosáhl rozhodujících úspěchů při sjednocování Francie.¹⁰¹

V kapitole „Upevnění panovnické moci a počátky feudálního absolutismu v Evropě“ je v jednom odstavci o čtrnácti řádcích popsán vývoj Francie od roku 1461 do roku 1547. Důraz autoři kladou na hospodářské dějiny. Těchto několik řádků pojednává o Ludvíkovi XI. jako o panovníkovi, který položil základy absolutismu. Zmíněn je i František I. a boje s Habsburky, avšak o jaké území či dovětek, o jakou větev Habsburků se jedná, není popsáno: „V boji proti habsburskému nebezpečí se francouzský katolický král František I. neváhal spojovat s německými protestanty i s osmanskou říší. Františku I. (1515–1547) se podařilo ještě více upevnit panovnickou moc.“¹⁰²

Podobně jako u předchozích analyzovaných učebnic (s výjimkou učebnice *Světové dějiny*), které byly vydány v letech 1984–1989 bychom i v této hledali zmínku o náboženských válkách a bartolomějské noci ve Francii, potažmo o ediktu nantském marně.

Učebnice *Dějepis 1 pro střední odborné školy* je nejrozsáhlejší z učebnic určených pro střední odborné školy, dané učivo se nachází na sedmi stranách. Probírá hlavně politické a náboženské dějiny v kapitolách „Mocenské soupeření Anglie a Francie“ a „Stavovství, panovnický absolutismus a počátky parlamentarismu“.

Za příčiny stoleté války v kapitole „Mocenské soupeření Anglie a Francie“ jsou považovány nároky anglického krále Eduarda III. na francouzský trůn a rozšíření anglických držav ve Francii. Autor neopomíjí zmínit ani spory Anglie a Francie, které se táhnou od 11. století. Je uvedena bitva u Kresčaku („...v níž padl i český král Jan Lucemburský (1310–1346), bojující na

¹⁰¹ ČAPEK, Vratislav – MICHOVSKÝ, Václav – SKLADANÝ, Marián: *Dějepis 1 pro 1. ročník středních odborných škol*, str. 93.

¹⁰² ČAPEK, Vratislav – MICHOVSKÝ, Václav – SKLADANÝ, Marián: *Dějepis 1 pro 1. ročník středních odborných škol*, str. 131.

straně francouzského krále.“), bitva u Azincourtu, také osobnost Jany z Arku. Dále jsou popisovány politické dějiny Francie studovaného období, chybí zde však zmínka o lidových povstáních během stoleté války (jacquerie, povstání Étienne Marcela), nicméně tato absence lze zdůvodnit tím, že učebnice je určena pro střední odborné školy a výklad je stručnější.¹⁰³ Situace po válce ve Francii, kde vládne Ludvík XI., je popisována jako doba, kdy probíhá hospodářská stabilizace země a panovník si postupně upevňuje svou moc.¹⁰⁴

V kapitole „Stavovství, panovnický absolutismus a počátky parlamentarismu“ znovu pojednává o vládě Ludvíka XI. a jeho upevňování panovnické moci. Jednou větou je zmíněno, že probíhají boje o Milánsko, které Francie prohrála, ale nic dalšího jako například kdo v tuto dobu ve Francii vládne, uvedeno není. Dále je popsáno, že v zemi začaly zmítat náboženské rozbroje, avšak jejich konkrétní příčiny uvedeny nejsou. Následuje již samotný popis svatby Jindřicha Navarrského a princezny Markéty, již: „...využil katolický tábor ke spiknutí.“ Tato událost (bartolomějská noc) je předkládána jako symbol náboženských válek, jejichž ukončení proběhlo až roce 1598 vydáním ediktu nantského.¹⁰⁵

Dějepis pro střední odborné školy obsahuje stručný popis stoleté války v kapitole „Vzestup monarchií v západní Evropě“, kde jsou představeny pouze bitvy u Kresčaku a Azincourtu společně s dobytými územími. Zmíněny jsou i příčiny války- anglický král, který vznesl nárok na francouzský trůn, za hlavní důvod však autoři považují: „Ale hlavní příčina války spočívala ve snaze francouzského krále zbavit svého anglického soka veškerého území na kontinentě.“ V textu nalezneme i osobnost Jany z Arku v souvislosti s korunovaci Karla VII., avšak nejsou zde žádné zmínky o lidových povstáních, která během stoleté války proběhla (jacquerie, povstání Étienne Marcela). Autoři nastiňují i dlouhodobější důsledky konfliktu: „Konec dlouhé války znemožnil uskutečnění nebezpečného snu o kontinentální říši podle vůle anglických králů. Trvalým výsledkem však bylo dlouholetými boji zrozené nové a silné cítění- počátek národního uvědomění. Stíraly se krajové rozdíly, společně prožité velké události podpořily společné zájmy obyvatel v Anglii i ve Francii. Zrodila se také zášť mezi oběma státy, která se

¹⁰³ BENEŠ, Zdeněk: *Dějepis 1 pro střední odborné školy*, str. 98.

¹⁰⁴ BENEŠ, Zdeněk: *Dějepis 1 pro střední odborné školy*, str. 101.

¹⁰⁵ BENEŠ, Zdeněk: *Dějepis 1 pro střední odborné školy*, str. 147, 149.

*s přestávkami projevovala až do 20. století, a zasela se i v širokých lidových vrstvách přežívající obtížně překročitelnou nedůvěrou.*¹⁰⁶

V kapitole „Evropa na konci středověku“ se seznámíme asi na čtyřech řádcích s hospodářským a politickým vývojem Francie za vlády Ludvíka XI. Pouze okrajově je zde zmíněn kontakt Francie s Čechami: *„Ve Francii došlo za Ludvíka XI., ke kterému poslal Jiří Poděbradský svou delegaci s mírovými návrhy, k územnímu sjednocení země.*“¹⁰⁷

O náboženských válkách a bartolomějské noci se můžeme dozvědět pouze ze stručných tří řádků v kapitole „Evropská reformace v 16. století“: *„Ve Francii Kateřina Medicejská, vládnoucí za svého syna, podporovala katolíky do té míry, že zavedla podnět k povraždění stovek hugenotů v tzv. bartolomějské noci v Paříži v r. 1572.*“¹⁰⁸ Edikt nantský není zmíněn.

Všechna vydání učebnice *Dějepis pro střední odborné školy: České a světové dějiny* jsou v kapitolách o dějinách Francie za vlády dynastie z Valois textově totožná. Tato učebnice obsahuje nejvíce faktografických informací z analyzovaných učebnic pro střední odborné školy. Danou tematiku nalezneme v kapitole „Stoletá válka“, která popisuje soupeření Anglie a Francie hlavně z hlediska dějin politických, ale i společenských. Jako příčiny jsou uváděny: *„V roce 1328 skončila ve Francii vláda rodu Kapetovců a na trůn usedli příslušníci dynastie Valois [valoa]. Jejich nárok na francouzskou korunu však odmítl uznat anglický panovník Eduard III., který byl po matce Kapetovec. Šlo mu především o to, aby Anglie posílila svůj vliv ve Flandrech, kam se ke zpracování na sukno dovážela skvělá anglická vlna. Druhým důvodem Eduardova počínání bylo uchovat a rozšířit anglické državy na pevnině, především v oblasti Biskajského zálivu.*“¹⁰⁹ Je zmiňována bitva u Kresčaku (i s údajem o smrti Jana Lucemburského v této bitvě), dále osobnost Karla VII. a Jany z Arku. V textu nalezneme

¹⁰⁶ ČAPEK, Vratislav – PÁTEK, Jaroslav: *Dějepis pro střední odborné školy*, str. 48, 49.

¹⁰⁷ ČAPEK, Vratislav – PÁTEK, Jaroslav: *Dějepis pro střední odborné školy*, str. 61.

¹⁰⁸ ČAPEK, Vratislav – PÁTEK, Jaroslav: *Dějepis pro střední odborné školy*, str. 73.

¹⁰⁹ ČORNEJ, Petr et al: *Dějepis pro střední odborné školy: České a světové dějiny*, 1. vyd., str. 70, 71.; ČORNEJ, Petr et al: *Dějepis pro střední odborné školy: České a světové dějiny*, 2. vyd., str. 70, 71.; ČORNEJ, Petr et al: *Dějepis pro střední odborné školy: České a světové dějiny*, 3. rozšíř. vyd., str. 66, 67.

i učivo o lidových povstáních během stoleté války (jacquerie, povstání Étienna Marcela). Důsledky války jsou uvedené jednou větou: „K překonání následků stoleté války došlo dříve ve Francii, která se ve druhé polovině 15. století hospodářsky vzchopila a za vlády Ludvíka XI. posílila i své politické postavení.“¹¹⁰

Další kapitolou, která popisuje zvolenou tematiku, je kapitola „Náboženské zápasy ve Francii“, kde autor nastiňuje náboženskou situaci Francie. Příčinu náboženských válek autoři přisuzují vlivu reformace, rozdělení země na katolíky a hugenoty, do jejichž čela se dostal Jindřich Navarrský a jeho svatba: „... poskytla v noci z 23. na 24. srpna 1572 francouzským katolíkům příležitost k pobití několika tisíc hugenotů. Masové vraždění bartolomějské noci však Jindřich Navarrský přečkal.“ Následně je již popisován nástup Jindřicha IV. Navarrského na trůn, a je zmíněno vydání ediktu nantského.¹¹¹

¹¹⁰ ČORNEJ, Petr et al: *Dějepis pro střední odborné školy: České a světové dějiny*, 1. vyd., str. 71.; ČORNEJ, Petr et al: *Dějepis pro střední odborné školy: České a světové dějiny*, 2. vyd., str. 71.; ČORNEJ, Petr et al: *Dějepis pro střední odborné školy: České a světové dějiny*, 3. rozšíř. vyd., str. 67.

¹¹¹ ČORNEJ, Petr et al: *Dějepis pro střední odborné školy: České a světové dějiny*, 1. vyd., str. 100.; ČORNEJ, Petr et al: *Dějepis pro střední odborné školy: České a světové dějiny*, 2. vyd., str. 100.; ČORNEJ, Petr et al: *Dějepis pro střední odborné školy: České a světové dějiny*, 3. rozšíř. vyd., str. 96.

7. Návrhy úloh

Jak jsme si představili výše, část analyzovaných učebnic obsahuje doplňující otázky a úkoly, které se zaměřují hlavně na opakování faktografie, a příliš žáky nerozvíjí v oblasti tzv. historického myšlení. Pro příklad zde uvedu typické otázky zaměřené na faktografické znalosti: „*Objasněte pojmy: „černá smrt“, pogrom.*“¹¹² či „*Co označujeme termínem stavovská společnost?*“¹¹³ Odpovědi na tyto otázky jsou fakta, která si žáci musejí osvojit jejich memorováním. V této části práce se pokusím navrhnout úlohy, které souvisejí se studovanou tematikou, ale zároveň jsou formulované tak, aby rozvíjely historické myšlení žáků. Konkrétně budou navrženy jako cvičení v aplikaci Padlet.

Úlohy by měly žákům pomoci uvědomit si a pochopit příčiny, následky a vzájemné souvislosti mezi jednotlivými historickými jevy, a propojit poznání z oblasti dějepisu s praktickým životem. Na podobné situace mohou ve svém životě narazit. Z tohoto důvodu jim má daná aktivita pomoci a nabádat je, aby se zajímali o své okolí a o to co vidí, ať už se vydají na výlet po České republice nebo do zahraničí.

Práce s úlohami bude probíhat na základě konceptu E-U-R (evokace, uvědomění a reflexe), který je jednou z metod plánování výuky. Evokace je první fází procesu učení, jejímž cílem je žákům pomoci vybavit si, co už o tématu vědí, co si myslí, že o něm vědí, jaké je napadají otázky apod. Druhou fází učení je uvědomění, během něhož žáci zpracovávají nové informace a zařazují si je do své struktury poznání. Poslední fází je reflexe, kdy se žáci ohlížejí, co a jak se naučili, přičemž reflektovat je možné jak obsah, tak proces učení.¹¹⁴

7.1 Historické myšlení

V předchozí části zmiňuji pojem historické myšlení. Oč tedy vlastně jde?

Kanadský didaktik Peter Seixas rozlišuje 6 úzce propojených konceptů historického myšlení, které mají v jeho pojetí jasnou strukturu a jasně rozpoznatelné a identifikovatelné znaky. Aby bylo možné říct, že žák má toto myšlení rozvinuté, musí být schopen **stanovit událostem historický význam**, kdy minulost je vše, co se komu kdy stalo. Co je tedy důležité si

¹¹² HES, Milan: *Nový dějepis I. v kostce pro SŠ*, str. 147.

¹¹³ BENEŠ, Zdeněk: *Dějiny středověku a prvního století raného novověku*, 5. vyd., str. 150.

¹¹⁴ E-U-R, in: wiki.rvp.cz [online], 20. 9. 2011, [vid. 22. 04. 2023], Dostupné z: https://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogick%C3%BD_lexikon/E/E-U-R.

zapamatovat? Mezi významné události patří ty, které vedly k velkým změnám po dlouhou dobu pro velký počet lidí jako druhá světová válka. A co mají důležitého moji předci, kteří jsou podstatní pro mě a ne pro ostatní? Význam závisí na úhlu pohledu a účelu, například příběh dělníka ve Winnipegu v roce 1918, jakkoli bezvýznamný oproti druhé světové válce, se může stát významným, pokud je vyprávěn způsobem, který z něj činí součást širší historie dělnických bojů, ekonomického rozvoje nebo poválečného přizpůsobení a nespokojenosti. V tom případě nám „bezvýznamný“ život odhaluje něco důležitého, a tím se stává významným. Dále musí žák umět **využít primárních zdrojů** jako dopisů, dokumentů, nahrávek, deníků, kreseb, novinových článků a dalších věcí, které po sobě zanechaly různé osoby, ale pro historika i žáka jsou důležitými zdroji informací. Tyto primární zdroje pomáhají odhalit tajemství života v minulosti. Důležitým konceptem je také **určení kontinuity a změny**, kdy žáci někdy špatně chápou historii jako seznam událostí. Jakmile začnou chápat historii jako komplexní směs kontinuity a změn, dosáhnou zásadně jiného smyslu pro minulost. Jedním z klíčů k určení kontinuity a změny je hledání změny tam, kde zdravý rozum naznačuje, že žádná nebyla, a hledání kontinuity tam, kde jsme předpokládali, že ke změně došlo. Schopnost **analyzovat příčiny a následky** je dalším zásadním konceptem historického myšlení. Při zkoumání jak tragédií, tak úspěchů v minulosti nás obvykle zajímají otázky jak a proč. Tyto otázky jsou začátkem hledání příčin: jaké byly činy, přesvědčení a okolnosti, které vedly k těmto důsledkům? V historii, na rozdíl od jiných oborů, musíme uvažovat o lidském jednání. Lidé, jako jednotlivci i jako skupiny, hrají roli při prosazování, utváření a vzdorování změnám. Žáci by také měli být schopni **zaujímat historické perspektivy**. Historická perspektiva znamená pochopit sociální, kulturní, intelektuální a emocionální prostředí, které v minulosti utvářelo životy lidí. V kterémkoli bodě mohou historičtí aktéři jednat na základě protichůdných přesvědčení a ideologií, takže porozumění různým perspektivám je také klíčem k té historické. Historická perspektiva vyžaduje pochopení obrovských rozdílů mezi námi v současnosti a těmi v minulosti. A posledním stěžejním konceptem je pochopit **etické dimenze historické interpretace**. Jakou odpovědnost nám dnes ukládají historické zločiny a oběti? Tato otázka je součástí etického rozměru dějin. Historická perspektiva vyžaduje, abychom porozuměli rozdílům mezi naší etickou dimenzí a dimenzí minulých společností. Nechceme vnučovat své vlastní anachronické standardy minulosti. Smysluplná historie zároveň nezachází s brutálními otrokáři, nadšenými nacisty a loupeživými dobyvateli „neutrálně“. Historici se ve svých výpovědích pokoušejí držet zpátky explicitní etické soudy

o historických aktérech, pokud je ale příběh smysluplný, pak je v něm obsažen etický soud. Měli bychom očekávat, že se z minulosti naučíme něco, co nám pomůže čelit dnešním etickým problémům.¹¹⁵

Koncept historického myšlení, který je dnes v ČR vedle dalších (např. německého konceptu *historisches Denken*) přijímán jako jedno z hlavních východisek didakticky reflektované výuky dějepisu, rozvíjeli anglosaští didaktici. Seixasův model je pouze jedním z řady způsobů, jak lze procesy historického myšlení strukturovat a konkretizovat¹¹⁶.

¹¹⁵*Projekt historického myšlení*, in: historicalthinking.ca [online], [vid. 05. 03. 2023], Dostupné z: <http://historicalthinking.ca/historical-thinking-concepts>. Překlad: autorka.

¹¹⁶*Historické myšlení a historická gramotnost*, in: [dejepis21.cz](http://www.dejepis21.cz) [online], [vid. 05. 03. 2023], Dostupné z: <https://www.dejepis21.cz/historicke-mysleni-a-historicka-gramotnost>.

7.2 Úlohy

V této části práce se přesuneme k samotnému vysvětlení pokynů k úlohám, které budou pro žáky gymnázií vytvořeny v Padletu.

Časová náročnost:

25 min

Pomůcky:

hrací kostka, počítač či notebook, mobilní telefon, případně tužka a papír (pokud by někdo chtěl vypracovávat nejprve v papírové formě a poté přepisovat do Padletu)

Počet žáků:

Úlohy jsou určeny pro 20–30 žáků. Před začátkem aktivity si vytvoříme čtyři skupiny po 5–8 žácích. Každá skupina si zvolí na základě hodu hrací kostkou svého mluvčího, který bude prezentovat výsledek práce celé skupiny formou prezentace svého vytvořeného Padletu před spolužáky.

Organizace a metodické pokyny:

Bude se jednat o dvě úlohy. Každá skupina dostane sdílený školní počítač se zadáním. Právě dvě skupiny budou mít stejné zadání, proto je vhodné žáky pro řešení úkolu rozdělit nejen po třídě, ale i mimo prostor třídy (například chodba, kde se nachází židle a stoly).

Žáci si otevrou každý svou nástěnku v Padletu, která bude obsahovat zadání, a řeší ve skupině zadanou problematiku. Řešení úlohy může probíhat různě. Žáci se mohou domluvit a část skupiny může pracovat na části otázek, zbylá část skupiny na dalších, nebo může řešení úloh probíhat kolektivně. Postup k cíli je na domluvě v jednotlivých skupinách. Mobilní telefon při vypracovávání je povolený, učitel však kontroluje, zda žáci nedělají na mobilních zařízeních jiné než zadané aktivity. Žáci si odpovědi zaznamenávají do Padletu, případně nejprve na papír.

Práce učitele je spíše nápomocná a kontrolní, kdy učitel chodí po třídě a případně pomáhá, uděluje rady a komentuje, odpovídá na dotazy skupin a jednotlivců, případně kontroluje, zda se ve skupině všichni podílejí na zadané práci.

7.2.1 Úloha č. 1

Téma:

Papežský palác v Avignonu

Badatelská otázka:

Proč je v Avignonu Papežský palác?

Aktivity:

práce s aplikací Padlet, práce s aplikací mapy.cz, porovnávání podoby objektů, zakreslování do mapy, práce s mapovým měřítkem a výpočet vzdálenosti na mapě, rozvoj historického myšlení

Vzdělávací cíle:

Žák umí analyzovat a hodnotit zkoumané objekty, pracovat s mapou, vyhledávat dílčí prvky na mapě, zjišťovat jednotlivé časové vzdálenosti mezi objekty (aplikace mapy.cz). Žák je schopný spojit aktivity v minulosti s dnešními realitami.

Vzdělávací cíle na úrovni klíčových kompetencí:

Žák si sám organizuje a plánuje svou činnost, uplatňuje při řešení problému dříve získané vědomosti. Žák dokáže pracovat ve skupině a přizpůsobit se novým pracovním podmínkám, umí formulovat své myšlenky, zapojovat se do diskuze, naslouchat druhým a respektovat jejich názory. Žák je schopen orientovat se v digitální aplikaci Padlet a mapy.cz.

Očekávané výstupy dle RVP:

Žák objasní proces christianizace a její vliv na konstituování raně středověkých států v Evropě; vysvětlí podstatu vztahu mezi světskou a církevní mocí v západním i východním kulturním okruhu i projevy vlivu náboženství a církve ve středověké společnosti.

Žák definuje proměny hospodářského a politického uspořádání středověké společnosti 5. - 15. století a jeho specifické projevy ve vybraných státních celcích.¹¹⁷

Cíle dle konceptu historické gramotnosti:

Určení kontinuity a změny: žák dokáže určit, proč se minulost odehrála, tak jak se odehrála a jak to ovlivnilo budoucnost.

Stanovení historického významu událostí: žák umí doložit, proč Papežský palác v Avignonu pokládáme za významný.

Analýza příčin a následků: žák je schopen analyzovat příčiny a následky avignonského zajetí.¹¹⁸

Propojenost s průřezovými tématy:

Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech: žák vnímá, respektuje a ochraňuje evropské kulturní dědictví.¹¹⁹

¹¹⁷ *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*, in: edu.cz [online], [vid. 21. 4. 2023], Praha: MŠMT, 2021. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcove-vzdelavaci-programy-pro-gymnazia-rvp-g/>.

¹¹⁸ *Projekt historického myšlení*, in: historicalthinking.ca [online], [vid. 05. 03. 2023], Dostupné z: <http://historicalthinking.ca/historical-thinking-concepts>.

¹¹⁹ *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*, in: edu.cz [online], [vid. 21. 4. 2023], Praha: MŠMT, 2021. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcove-vzdelavaci-programy-pro-gymnazia-rvp-g/>.

Papežský palác v Avignonu

1. Pokuste se zamyslet, proč můžeme při návštěvě Avignonu vidět Papežský palác, když tradičním sídlem papežů byl a je Řím?
2. Na obrázcích (Obr. 1; Obr. 2) vidíte Papežský palác v Avignonu a Apoštolský palác v dnešním Vatikánu. Pokuste se tyto dvě stavby porovnat (věže, sochy, sloupy, okna).

Obr. 1: Papežský palác v Avignonu¹²⁰

Obr. 2: Náměstí svatého Petra, Bazilika svatého Petra, Berniniho kolonáda, egyptský obelisk a Apoštolský palác ve Vatikánu¹²¹

¹²⁰ Papežský palác v Avignonu, in: mapy.cz [online], 15. 2. 2017, [vid. 10. 3. 2023], Dostupné z: <https://mapy.cz/zakladni?source=osm&id=94328605&ds=1&gallery=1&sourcep=foto&idp=1222270&x=4.8075847&y=43.9507662&z=18>.

¹²¹ Náměstí svatého Petra, Bazilika svatého Petra, Berniniho kolonáda, egyptský obelisk a Apoštolský palác ve Vatikánu, in: sk.wikipedia.org [online], 4. 5. 2005, [vid. 21. 4. 2023], Dostupné z: https://sk.wikipedia.org/wiki/Apo%C5%A1tolsk%C3%BD_pal%C3%A1c#/media/S%C3%BAbor:Vatican_StPeter_Square.jpg.

- 3. Znovu si prohlédněte fotografii papežského paláce. K čemu si myslíte, že by mohla sloužit dnes?**

- 4. Pokuste se vypočítat, za jak dlouho by trasu Paříž-Avignon zvládl ujít středověký pěší chodec a posel na koni (měl by možnost cestou měnit koně)? Vezměte v úvahu jen pozemní cesty s tím, že současná nejkratší trasa se shoduje s tou středověkou. Jak dlouho cesta trvá dnes za využití automobilu? Můžete pracovat s mobilním telefonem a aplikací mapy.cz.**

7.2.2 Úloha č. 2

Téma:

Edikt nantský

Badatelská otázka:

Jak ovlivnilo zrušení ediktu nantského (nejen) Spojené státy americké?

Aktivity:

práce s aplikací Padlet, porovnávání složení jednotlivých výrobků, práce s anglickým textem, rozvoj historického myšlení, hodnocení vlivů minulosti na přítomnost

Vzdělávací cíle:

Žák si uvědomuje souvislost minulosti s dnešními reáliemi a chápe jednání lidí v minulosti. Žák umí pracovat s cizojazyčným textem s případným využitím překladače, dokáže pracovat s aplikací mapy.cz.

Vzdělávací cíle na úrovni klíčových kompetencí:

Žák si dokáže plánovat svou činnost, uplatňovat při řešení problému dříve získané vědomosti a dovednosti. Žák je schopen pracovat ve skupině, přizpůsobit se novým pracovním podmínkám, formulovat své myšlenky, zapojovat se do diskuze, naslouchat druhým a respektovat jejich názory. Žák se umí orientovat v digitální aplikaci Padlet a mapy.cz.

Očekávané výstupy dle RVP:

Žák popíše základní rysy reformace a protireformace, vysvětlí důsledky pro další evropský i světový vývoj.

Žák vymezí základní znaky stavovství a absolutismu; uvede konkrétní projevy v jednotlivých zemích a příklady střetů.¹²²

¹²² *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*, in: edu.cz [online], [vid. 21. 4. 2023], Praha: MŠMT, 2021. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcove-vzdelavaci-programy-programy-gymnazia-rvp-g/>.

Cíle dle konceptu historické gramotnosti:

Analýza příčin a následků: žák je schopen uvést příčiny a následky zrušení ediktu nantského.

Zaujetí historické perspektivy: žák dokáže pochopit, jednání nekatolíků po zrušení ediktu nantského.

Stanovení historického významu událostí: žák umí pochopit významnost zrušení ediktu nantského.¹²³

Propojenost s průřezovými tématy:

Osobnostní a sociální výchova: žák má jednat zodpovědně a žít zdravý život zde konkrétně ve vztahu k alkoholu.

Multikulturní výchova: žák si uvědomuje neslučitelnost náboženské intolerance s demokracií.¹²⁴

¹²³ *Projekt historického myšlení*, in: historicalthinking.ca [online], [vid. 05. 03. 2023], Dostupné z: <http://historicalthinking.ca/historical-thinking-concepts>.

¹²⁴ *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*, in: edu.cz [online], [vid. 21. 4. 2023], Praha: MŠMT, 2021. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcove-vzdelavaci-programy-programy-gymnazia-rvp-g/>.

Edikt nantský

1. Edikt nantský byl zrušen Ludvíkem XIV., nekatolíci proto začali z Francie utíkat. Pokuste se zamyslet, do jakých zemí mohli nekatolíci odcházet a proč?

2. V této úloze naleznete dílčí odpověď k výše zadané otázce. Jednou ze zemí, kam nekatolíci z Francie emigrovali po zrušení ediktu nantského, bylo území dnešních Spojených států amerických. Se Spojenými státy americkými je také spjat alkoholický nápoj, kterému se říká bourbon. Bourbon je v podstatě whiskey. Ale whiskey má na rozdíl od bourbonu jiné složení, a tímto se tyto dva alkoholické nápoje se liší. Pokuste se s pomocí přiloženého anglického článku (můžete využít překladáč) zjistit:

2. a V čem spočívá hlavní rozdíl mezi těmito dvěma nápoji.

2. b Z jakého důvodu se whiskey vyráběné v Kentucky říká bourbon.

2. c V článku je zmíněn americký stát Louisiana a americká města Paris a New Orleans. Myslíte si, že tyto názvy mají souvislost s Francií? Pokud ano, jakou.

Zde odkaz na článek: [https://www.barrellbourbon.com/post/why-is-american-whiskey-called-bourbon-](https://www.barrellbourbon.com/post/why-is-american-whiskey-called-bourbon-1#:~:text=AMERICAN%20SPIRIT%2C%20FRENCH%20ORIGINS&text=The%20word%20bourbon%20itself%20comes,was%20once%20a%20French%20colony)

1#:~:text=AMERICAN%20SPIRIT%2C%20FRENCH%20ORIGINS&text=The%20word%20bourbon%20itself%20comes,was%20once%20a%20French%20colony¹²⁵

3. Zamyslete se, proč je pro bourbon typická právě přísada kukuřice?

¹²⁵ WHY IS AMERICAN WHISKEY CALLED BOURBON? in: barellbourbon.com [online], 28. 1. 2021, [vid. 21. 4. 2023], Dostupné z: <https://www.barrellbourbon.com/post/why-is-american-whiskey-called-bourbon-1#:~:text=AMERICAN%20SPIRIT%2C%20FRENCH%20ORIGINS&text=The%20word%20bourbon%20itself%20comes,was%20once%20a%20French%20colony>.

4. Závěr

Cílem této práce bylo analyzovat téma Francie za vlády dynastie Valois v letech 1328–1589 v učebnicích určených pro střední školy, které se používaly v letech 1989–2020. V následující části se budu zabývat shrnutím změn, které v učebnicích a jejich vydáních nastaly.

Analyzované učebnice vydané v 80. letech 20. století se zaměřují na hospodářské a politické dějiny, v menší míře na dějiny náboženské. Ve všech těchto učebnicích je v rámci dějin Francie za vlády dynastie Valois představována stoletá válka. Za její příčiny jsou autory zmiňovány spory o anglické državy na pevninském území Francie a úsilí anglického krále o francouzský trůn. Druhý zmíněný důvod však neuvádí učebnice *Dějepis 1 pro 1. ročník gymnázií*. Z bitev stoleté války uvádějí tyto učebnice pouze bitvu u Kresčaku, *Dějepis 1 pro střední odborné školy* od Čapka, Michovského a Skladaného nereflktuje žádnou. Ve všech se však dočteme o lidových povstáních. Z francouzských králů je nejvíce popisován Ludvík XI., jehož vláda je považována za základ francouzského absolutismu. Boje s Habsburky a osobnost Františka I. jsou pouze stručně zmiňovány, *Dějepis 1 pro 1. ročník gymnázií* je neuvádí vůbec. Náboženské války a události ve Francii s nimi spojené stejně jako osobnost Jany z Arku popisuje pouze učebnice *Světové dějiny*, stejně jako reflektování toho, že Lucemburkové byli současníci francouzských králů z dynastie Valois, které je však omezeno pouze na konstatování, že Jan Lucemburský padl v bitvě u Kresčaku.

Učebnice vydané od 90. let 20. století do roku 2020 se již méně zaměřují na dějiny hospodářské. Popisované události v rámci dějin Francie za vlády dynastie Valois jsou stoletá válka, spory s Habsburky a náboženské války. Příčiny stoleté války jsou nejčastěji uváděny jako nároky anglického krále na francouzský trůn a snaha Anglie o rozšíření držav na kontinentu, případně spor o Flandry. Někteří autoři rozdělují válku do tří fází. Ve všech analyzovaných učebnicích je zmíněna bitva u Kresčaku, na souvislost s Janem Lucemburským v tomto případě není poukázáno pouze v učebnicích *Dějiny středověku a raného novověku* a *Dějiny středověku a prvního století raného novověku*. Další nejčastěji uváděnou bitvou je bitva u Azincourtu; bitva u Castillonu je uvedena pouze v *Dějínách středověku a prvního století raného novověku*, *Dějepis I. v kostce*, *Novém dějepis I. v kostce* a *Starších dějinách pro střední školy část druhá: vrcholný středověk, pozdní středověk a raný novověk*, přičemž pouze v této posledně jmenované učebnici je uvedena bitva u Poitiers. Ve většině učebnic nalezneme odkaz na osobnost Jany z Arku spojenou s králem Karlem VII., naopak lidová

povstání jsou uváděna pouze v několika z nich. Vláda Ludvíka XI. je stále popisována jako doba, kdy panovník upevňuje svou moc. Poměrně stroze, spíše vůbec o vládě Ludvíka XI. píše autor *Nového dějepisu I. v kostce*, kde pouze konstatuje, že vláda tohoto panovníka byla úspěšná. Autoři Čapek a Pátek v *Dějepis pro střední odborné školy* poznamenávají i kontakt Ludvíka XI. s Čechami. Pokud se přesuneme k problematice Francie v konfrontaci s Habsburky, je většinou pouze stručně zmíněna, jen *Dějiny středověku a raného novověku* a *Dějiny středověku a prvního století raného novověku* ji podrobněji rozebírají v samostatné kapitole. Náboženská problematika se již objevuje ve všech učebnicích. V *Dějepis 1 pro střední odborné školy* a *Dějepis pro střední odborné školy* od Čapka a Pátka se nevysvětlují příčiny náboženských konfliktů, ve druhé jmenované je pouze stručně popsána bartolomějská noc bez zmínky o ediktu nantském. *Starší dějiny pro střední školy část druhá: vrcholný středověk, pozdní středověk a raný novověk* jako jediná učebnice obsahuje informaci o masakru ve městě Vassy, také zde autor přidává i hodnocení významu ediktu nantského. Jedinou výjimkou je učebnice *Dějiny středověku a raného novověku*, která náboženskou tematiku neobsahuje vůbec.

Učebnice využívané v daných letech mají tedy jedno společné, ve všech nalezneme učivo stoleté války. Jednotliví autoři ovšem představují tento konflikt s různou měrou zaměření na jednotlivé dějiny, kdy učebnice předlistopadové spíše předkládají dějiny hospodářské na úkor těch náboženských.

Pokud se přesuneme k porovnání jednotlivých vydání učebnic, výkladový text se v analyzovaných učebnicích nelišil, pokud se něco změnilo, týkalo se to pouze jejich didaktické vybavenosti.

Z hlediska strukturální a vizuální stránky se učebnice v průběhu změnily. Starší učebnice jsou z hlediska využití barev poměrně chudé, polistopadové učebnice využívají více barev a doplňujícího materiálu jako obrázků, map či úryvků z historických pramenů. Většina novějších učebnic obsahuje barevné obrázky, starší díla jako *Světové dějiny* disponují ilustracemi černobílými, *Světové dějiny I: Dějiny lidských civilizací od pravěku do poloviny 17. století*, *Dějiny středověku a raného novověku* a *Dějepis 1 pro střední odborné školy* neobsahují obrázky vůbec. Nejčastěji jsou znázorněny soudobá vyobrazení, rytiny či portréty panovníků, nicméně stále se s nimi ve většině učebnic nepracuje a fungují spíše jako

doplňující médium k textu. Mapy se objevují v učebnicích vydaných po roce 1989, kdy převažují barevné. Černobílé mapy obsahuje učebnice *Dějepis 1. v kostce*, žádné *Dějiny středověku a raného novověku*. Někteří autoři využívají i historické prameny. To můžeme vidět v učebnicích *Dějiny středověku a prvního století raného novověku* a *Nový dějepis 1. v kostce*, kde jsou jejich úryvky předkládány žákům k přečtení, ale dále s nimi nepracují. Dotazy k nim najdeme pouze v učebnici *Dějiny středověku*. Otázky a úkoly k učivu napříč všemi učebnicemi, jež jimi disponují, se zaměřují převážně na faktografické znalosti, výjimky nacházíme v *Dějínách středověku a Dějepis 2 pro gymnázia a střední školy: Středověk a raný novověk*.

5. Seznam použitých pramenů

ANTONÍN, Robert: *Starší dějiny pro střední školy část druhá: vrcholný středověk, pozdní středověk a raný novověk*, 1. vyd. Brno, Didaktis 2018, ISBN 978-80-7358-293-7.

BENEŠ, Zdeněk – MÝTINOVÁ, Naďa: *Dějiny středověku*, 1. vyd. Úvaly, ALBRA 2014, ISBN 978-80-7361-092-0.

BENEŠ, Zdeněk: *Dějepis pro střední odborné školy*, 1. vyd. Praha, SPL - Práce 2001, ISBN 80-86287-44-0.

BENEŠ, Zdeněk: *Dějiny středověku a prvního století raného novověku*, 1. vyd. Praha, Práce 1994, ISBN 80-208-0316-5.

BENEŠ, Zdeněk: *Dějiny středověku a prvního století raného novověku*, 2. vyd. Praha, Práce 1996, ISBN 80-208-0397-1.

BENEŠ, Zdeněk: *Dějiny středověku a prvního století raného novověku*, 3. vyd. Praha, Práce 1998, ISBN 80-208-0473-0.

BENEŠ, Zdeněk: *Dějiny středověku a prvního století raného novověku*, 4. vyd. Praha, Práce 1999, ISBN 80-86287-04-1.

BENEŠ, Zdeněk: *Dějiny středověku a prvního století raného novověku*, 5. vyd. Praha, Práce 2001, ISBN 80-86287-46-7.

BENEŠ, Zdeněk: *Dějiny středověku a raného novověku*, 1. vyd. Praha, Státní pedagogické nakladatelství 1992, ISBN 80-04-25990-1.

BENEŠ, Zdeněk: *Dějiny středověku a raného novověku*, 2. vyd. Praha, Státní pedagogické nakladatelství 1993, ISBN 80-208-0295-9.

ČAPEK, Vratislav – MICHOVSKÝ, Václav – SKLADANÝ, Marián: *Dějepis 1 pro 1. ročník středních odborných škol*, 2. vyd. Praha, Státní pedagogické nakladatelství 1985.

ČAPEK, Vratislav – PÁTEK, Jaroslav: *Dějepis pro střední odborné školy*, 1. vyd. Praha, Scientia, spol. s r. o., pedagogické nakladatelství 2001, ISBN 80-7183-237-5.

ČAPEK, Vratislav – PÁTEK, Jaroslav: *Světové dějiny I: Dějiny lidských civilizací od pravěku do poloviny 17. století*, 1. vyd. Praha, Fortuna 1993, ISBN 80-85298-86-4.

ČORNEJ, Petr – ČORNEJOVÁ, Ivana – PARKAN, František: *Dějepis 2 pro gymnázia a střední školy: Středověk a raný novověk*, 1. vyd. Praha, SPN 2001, ISBN 80-7235-152-4.

ČORNEJ, Petr – ČORNEJOVÁ, Ivana – PARKAN, František: *Dějepis 2 pro gymnázia a střední školy: Středověk a raný novověk*, 2. vyd. Praha, SPN 2009, ISBN 978-80-7235-430-6.

ČORNEJ, Petr et al: *Dějepis pro střední odborné školy: České a světové dějiny*, 1. vyd. Praha, SPN 2002, ISBN 80-7235-194-X.

ČORNEJ, Petr et al: *Dějepis pro střední odborné školy: České a světové dějiny*, 2. vyd. Praha, SPN 2008, ISBN 978-80-7235-382-8.

ČORNEJ, Petr et al: *Dějepis pro střední odborné školy: České a světové dějiny*, 3. rozšíř. vyd. Praha, SPN 2016, ISBN 978-80-7235-580-8.

HES, Milan: *Nový dějepis I. v kostce pro SŠ*, 1. vyd. Praha, Fragment 2020, ISBN 978-80-253-4807-9.

CHARVÁT, Jaroslav: *Světové dějiny*, 11. vyd. Praha, SPN 1984.

JÍLEK, Tomáš et al.: *Dějepis pro 1. ročník gymnázií*, 1. vyd. Praha, SPN 1984.

JÍLEK, Tomáš et al.: *Dějepis pro 1. ročník gymnázií*, 2. vyd. Praha, SPN 1989.

SOCHROVÁ, Marie: *Dějepis I. v kostce: Pravěk, starověk, středověk*, 1. vyd. Havlíčkův Brod, Fragment 1997, ISBN 80-7200-094-2.

SOCHROVÁ, Marie: *Dějepis I. v kostce: Pravěk, starověk, středověk*, 2. vyd. Havlíčkův Brod, Fragment 1999, ISBN 80-7200-336-4.

SOCHROVÁ, Marie: *Dějepis I. v kostce: Pravěk, starověk, středověk*, 3. vyd. Havlíčkův Brod, Fragment 2004, ISBN 80-7200-969-9.

SOCHROVÁ, Marie: *Dějepis I. v kostce: Pravěk, starověk, středověk*, 1. přepr. vyd. Praha, Fragment 2008, ISBN 978-80-253-0605-5.

6. Seznam použité literatury a internetových odkazů

10.1 Seznam použité literatury

BENEŠ, Zdeněk: *Dějepisné učebnice*, in: Manuál encyklopedie českých dějin, HU AV ČR, Praha, 2003, ISBN 80-7286050-X.

ČAPEK, Vratislav et al.: *Úvod do studia didaktiky dějepisu*, Plzeň: ZČU, 2005, ISBN 80-7043-395-7.

DUBY, Georges: *Dějiny Francie od počátku až po současnost*, 1. vyd. Praha, Karolinum 2003, ISBN 80-7184-514-0.

EHLERS, Joachim – MÜLLER, Heribert – SCHNEIDMÜLLER, Bernd: *Francouzští králové v období středověku: od Oda ke Karlu VIII. (888–1498)*, Praha, Argo 2003, ISBN 80-7203-465-0.

FIDRMUC, Oldřich – LOMSKÝ, Josef – FILIP, Jan: *Dějepisné učební texty pro osmou třídu středních škol*, Praha, Státní nakladatelství 1948.

HARTMANN, Peter Claus: *Francouzští králové a císaři v novověku: od Ludvíka XII. k Napoleonovi III. (1498–1870)*, Praha, Argo 2005, ISBN 80-7203-517-7.

JEFIMOV, Aleksej Vladimirovič: *Dějiny novověku díl I.*, 1. vyd. Praha, Státní nakladatelství politické literatury 1955.

KOPÁČ, Jaroslav – SOSÍK, Alois – KROPILÁK, Miroslav: *Dějiny doby nové a nejnovější: učební text dějepisu pro osmý postupný ročník všeobecně vzdělávacích škol*, 2. vyd. Praha, Státní pedagogické nakladatelství 1955.

LABISCHOVÁ, Denisa – GRACOVÁ, Blažena: *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu*, 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2012, ISBN 978-80-7368-584-3.

MIŠULIN, Aleksandr Vasiljevič: *Dějiny starověku*, 2. vyd. Praha, Státní nakladatelství učebnic 1950.

NAUMAN, Pavel, PRAVDOVÁ, Marie: *Dějepis pro 6. ročník základní devítileté školy*, Praha, Státní pedagogické nakladatelství 1962.

RÝDL, Karel: *K vývoji správy a řízení školství v českých zemích I. (1774–1989)*, 1. vyd. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2010, ISBN 978-80-7395-322-5.

SOJÁK, Vladimír – VOŠAHLÍK, Josef – VÁVRA, Jaroslav: *Dějiny doby nejnovější (1914–1945): Učební text dějepisu pro jedenáctý postupný ročník škol všeobecně vzdělávacích a pro třetí ročník škol pedagogických* 4. přepracované vydání Praha, Státní pedagogické nakladatelství 1957.

10.2 Seznam internetových odkazů použitých v textu

E-U-R, in: wiki.rvp.cz [online], 20. 9. 2011, [vid. 22. 04. 2023], Dostupné z:

https://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogick%C3%BD_lexikon/E/E-U-R.

Historické myšlení a historická gramotnost, in: dejepis21.cz [online], [vid. 05. 03. 2023],

Dostupné z: <https://www.dejepis21.cz/historicke-mysleni-a-historicka-gramotnost>.

JANÍK, Tomáš – ŠVEC, Vlastimil a kol.: *K perspektivám školního vzdělávání*, [online], 1. vyd. Brno, Paido 2009, ISBN 978-80-7315-193-5, Dostupné z:

<https://www.ped.muni.cz/weduresearch/publikace/pvtp16.pdf>.

Jarní úklid ve školním dějepisu: vyhodíme staré učebnice?, in: dejepis21.cz [online], [vid. 10. 12. 2022], Dostupné z: <https://www.dejepis21.cz/jarni-uklid-ve-skolnim-dejepisu-vyhodime-stare-ucebnice>.

MŠMT, *Učebnice dějepisu*, [online], 26. 5. 2010., [vid. 10. 12. 2022], Dostupné z:

<https://bit.ly/30ln75U>.

MŠMT, *Zpráva o vývoji českého regionálního školství od listopadu 1989*, [online], 26. 5. 2010, [vid. 10. 12. 2022], Dostupné z: <https://bit.ly/3AvyAdt>.

Projekt historického myšlení, in: historicalthinking.ca [online], [vid. 05. 03. 2023], Dostupné z: <http://historicalthinking.ca/historical-thinking-concepts>.

Rámcový vzdělávací program pro gymnázia, in: edu.cz [online], [vid. 21. 4. 2023], Praha: MŠMT, 2021. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcove-vzdelavaci-programy-pro-gymnazia-rvp-g/>.

VALIŠOVÁ, Alena – KASÍKOVÁ, Hana: *Pedagogika pro učitele* [online], 2. rozš. vyd Praha, Grada 2011, [vid. 05. 04. 2023], Dostupné z: <https://bit.ly/3nbSeau>.

WHY IS AMERICAN WHISKEY CALLED BOURBON?, in: barellbourbon.com [online], 28. 1. 2021, [vid. 21. 4. 2023], Dostupné z: <https://www.barrellbourbon.com/post/why-is-american-whiskey-called-bourbon-1#:~:text=AMERICAN%20SPIRIT%2C%20FRENCH%20ORIGINS&text=The%20word%20bourbon%20itself%20comes,was%20once%20a%20French%20colony.>

10.3 Seznam internetových odkazů použitých pro obrázky

Obr. 1: Papežský palác v Avignonu, in: mapy.cz [online], 15. 2. 2017, [vid. 10. 3. 2023], Dostupné z:

[https://mapy.cz/zakladni?source=osm&id=94328605&ds=1&gallery=1&sourcep=foto&idp=1222270&x=4.8075847&y=43.9507662&z=18.](https://mapy.cz/zakladni?source=osm&id=94328605&ds=1&gallery=1&sourcep=foto&idp=1222270&x=4.8075847&y=43.9507662&z=18)

Obr. 2: Náměstí svatého Petra, Bazilika Svatého Petra, Berniniho kolonáda, egyptský obelisk a Apoštolský palác ve Vatikánu, in: sk.wikipedia.org [online], 4. 5. 2005, [vid. 21. 4. 2023], Dostupné z:

[https://sk.wikipedia.org/wiki/Apo%C5%A1tolsk%C3%BD_pal%C3%A1c#/media/S%C3%BAbor:Vatican_StPeter_Square.jpg.](https://sk.wikipedia.org/wiki/Apo%C5%A1tolsk%C3%BD_pal%C3%A1c#/media/S%C3%BAbor:Vatican_StPeter_Square.jpg)